

KÍNA VÁLTOZÓ SZEREPE A VILÁGGAZDASÁGBAN ÉS A WTO-BAN

Meisel Sándor – Somai Miklós – Vígvári Gábor – Völgyi Katalin

Bevezetés

Az elmúlt évtized világkereskedelmének egyik meghatározó jelensége és a jövőbeni arányait alapvetően befolyásoló fontos fejleménye Kína átalakuló pozíciója és szerepe. Alig van a nemzetközi kereskedelem szereplői között olyan ország, amelyet ne érintene a rendkívüli kínai exportoffenzíva, ami a kínai termékek tömeges világpiaci megjelenését hozta magával. Ezzel egyidejűleg az export áruösszetételének módosulása, az alsóbb technológiai szegmensekből való elmozdulása, hozzáadott értékének növekedése újszerű kihívást jelent a partnereknek. Kína nemzetközi nyitásával ugyanakkor a világ legnépesebb piaca vált elérhetővé, lett a világgazdaság egyik meghatározó és dinamikus kereskedelmi és befektetési célpontjai. E világgazdasági pozíció elősegítőjévé, ugyanakkor logikus és szükségszerű kísérőjévé vált Kína bekapcsolódása a nemzetközi kereskedelem multilaterális együttműködési és szabályozási rendszerébe. Kína WTO-csatlakozása, a 2001-es belépést követő kereskedelempolitikai magatartása, érdekérvényesítése nem csak közvetlen kereskedelmi hatással bír, hanem bizonyos mértékig befolyásolja a Kereskedelmi Világszervezet működését, annak belső erőviszonyait. Az ország ezt eddig is tudatosan használta ki, a jövőben az ilyen jellegű ambíciói várhatóan a mainál is erősebbekké válnak. A WTO-tagság új terepet nyitott Kína és partnerei részére a kereskedelemmel közvetlenül összefüggő, vagy annak háttér-szabályozásából adódó gazdaságpolitikai érdekellentétek kezelésére, a

nemzetközi fegyelmet és normákat követő, azokat kikényszerítő konfliktusrendezésre.

A tanulmány áttekinti a kínai külkereskedelem elmúlt években tapasztalható szerkezeti és viszonylati jellemzőit, kitérve annak egyensúlyi problémáira. Ezt a jelenlegi kínai kereskedelempolitikai keret- és eszközrendszer rövid áttekintése követi. A tanulmány részletesen vizsgálja Kína WTO-beli szereplését, a csatlakozással összefüggő motivációit, vállalásainak jellegét és teljesülését, valamint áttekinti a WTO jelenlegi tárgyalási fordulója során tanúsított kínai fellépést, törekvéseket. A tanulmány a fő partnerek és Kína között megfigyelhető és potenciális konfliktusterületek megvilágításával zárul.

1) Kína és a világkereskedelmi folyamatok

Kína világgazdaságba történő integrálódása meghatározó szerepet játszik külkereskedelmének több évtizede tartó expanziójában. Az 1979-ben meghirdetett gazdasági reformok, a „kifelé való nyitás” előtérbe kerülése magukban hordozták a külkereskedelmi kapcsolatok felértékelődését. A külkereskedelem és általában a külgazdaság „húzóágazatként” való kezelése azonban csak a 1990-es évek elején vált a gazdaságfejlesztési politika meghatározó elemévé.¹

Kína világkereskedelmi szerepe az elmúlt 30 évben fokozatosan felértékelődött. 1980-ban a világ áruexportjának 0,81 százaléka származott Kínából, 2000-ben már 3,87 százaléka, 2007-ben pedig 8,8 százaléka, a világ áruimportjából való részesedése hasonló növekedést mutat: 0,96 százalék (1980), 3,4 százalék (2000), 6,7 százalék (2007).² Kína exportjának és importjának jelentős bővülési üteme hozzájárult világkereskedelmi részesedésének nagymértékű növekedéséhez. A kínai áruexport 1980 és 1990 között évente átlagosan 12,8 százalékkal, 1990 és 2000 között 14,5 százalékkal, 2000 és 2007 között 25,8 százalékkal nőtt, az import ugyanezeket az időintervallumokat figyelembe véve hasonló bővülési dinamikát mutatott: 13,5 százalék, 13 százalék, 23,4 százalék.³ Kína

¹ Tálás Barna (1998)

² UNCTAD (2007a): UNCTAD Handbook of Statistics 2006-2007, WTO (2008): WTO: developing, transition economies cushion trade slowdown.

³ UNCTAD (2007a): UNCTAD Handbook of Statistics 2006-2007, WTO (2008a): WTO: developing, transition economies cushion trade slowdown, WTO (2007a): International Trade Statistics 2007.

jelentős külkereskedelmi expanziója révén 2006-ra a világ harmadik legnagyobb kereskedő nemzetévé vált, a rangsorban az Egyesült Államok és Németország előzi meg. (7. és 8. ábra)

Kína 2001-ben csatlakozott a Kereskedelmi Világszervezethez (WTO), amely esemény meghatározó mérföldkönek tekinthető az ország gazdasági fejlődése, modernizációja és világgazdaságba való integrációja szempontjából.⁴ Kína WTO-ba való belépésekor vállalt kötelezettségei az akkor már két évtizede tartó gazdasági reformok, a külkereskedelem-liberalizálás folytatásának, kiterjesztésének tekinthetők. Az exportorientált gazdasági növekedés elősegítése és a külföldi befektetések vonzása érdekében már az 1990-es évek elejétől jelentős vámkedvezményeket, vámmentességet biztosítottak az ipari összeszerelő tevékenységhez/bérmunkához kapcsolódó importra. De még a jelentős mértékben védett agrárszektorban is megindult a kereskedelmi korlátok (vámtarifák, importot sújtó egyéb adók, állami támogatások) szisztematikus leépítése a WTO-csatlakozást megelőző évtizedben.⁵

Kína WTO-hoz való csatlakozásakor az agrár- és ipari termékek, valamint a szolgáltatások kereskedelmének további liberalizálására kötelezte el magát (vámtarifák csökkentése, importkvóták, engedélyek, kizárólagos kereskedelmi jogok és egyéb nem tarifális korlátok megszüntetése stb). A kereskedelmi akadályok leépítése mellett még számos egyéb piaci korlátokat megszüntető intézkedést találunk Kína WTO-val kötött szerződésében, amelyekkel a következő fejezetek foglalkoznak részletesebben. Összességében azonban elmondhatjuk, hogy a Kína által vállalt kötelezettségek hozzájárulnak kereskedelmi és beruházási rezsimének liberalizálásához és átláthatóbbá tételéhez, amely még inkább vonzó befektetési célponttá teszi az országot a külföldi vállalatok számára. Kína WTO-hoz való csatlakozása és az országba irányuló külföldi közvetlen beruházások növekedése között pozitív korreláció mutatható ki.⁶ A külföldi közvetlen beruházások nagymértékben hozzájárulnak/tak Kína világgazdaságba való integrálásához, világkereskedelmi teljesítményének fokozásához, és fontos szerepet játszanak a kelet- és délkelet-ázsiai gazdaságok közti vertikális termelési láncolat alakításában.

A külföldi tőke Kínába történő nagytömegű beáramlása a reform- és nyitási politika harmadik szakaszának kezdetétől (1992) jellemző. Elsőként a kelet-ázsiai régióból tajvani, hongkongi, dél-koreai, valamint szingapúri és japán cégek helyezték ki termelésük munkaintenzív fázisait Kí-

⁴ Ianchovichina, Elena – Martin, Will (2001)

⁵ Huang, Jikun – Jun, Yang – Xu, Zhigang – Rozelle, Scott – Li, Ninghui (2007)

⁶ Shi, Shiwei (2003)

nába, kihasználva az alacsony munkaerőköltségeket, a speciális gazdasági öveztek által nyújtott előnyöket. A külföldi multinacionális vállalatok (kelet-ázsiai, európai, amerikai stb.) által Kínában létrehozott vállalatok (közös vállalat (equity joint venture), szerződéses vállalat (contractual joint venture), tisztán külföldi vállalat (wholly-owned foreign enterprise)) meghatározó szerepet töltenek be a kínai külkereskedelemben és azon belül is az összeszerelő tevékenységhez kapcsolódó kereskedelemben. 2006-ban a külfölditőke-érdekeltségű vállalatok a teljes kínai külkereskedelem 60 százalékát bonyolították le, az összeszerelő tevékenységhez kapcsolódó külkereskedelemnek pedig 80 százalékát.⁷

Az összeszerelő tevékenységhez kapcsolódó export és import kínai külkereskedelemben belüli aránya a csúcspontját az 1990-es évek végén érte el mintegy 53 százalékos részesedéssel. 2007-re ez az arány már valamelyest csökkent (47%). Ez elsősorban az összeszerelő tevékenységhez szükséges import teljes áruimporton belüli 10 százalékpontos visszaesésével, a közbelső termékek (félkésztermékek, alkatrészek, részegységek) importjának csökkenésével magyarázható (*1. ábra*). Ezzel a folyamattal párhuzamosan megfigyelhető számos közbelső termék kínai termelési kapacitásának növekedése, amelyben meghatározott szerepet játszanak a külföldi működőtőke-befektetések, vagyis elmondhatjuk, hogy ma már a késztermékek előállításának utolsó munkaintenzív folyamata, vagyis az összeszerelés mellett a külföldi vállalatok termelési láncának újabb elemei is kihe-lyezésre kerülnek Kínába.

A Kínába beáramló jelentős külföldi működő tőke hozzájárult az ipari termelés technológiai fejlődéséhez, valamint a külkereskedelem árszerkezetének változásához. A kínai exportban másfél évtizeddel ezelőtt a fogyasztási cikkek (textiliák, ruhák, játékok) voltak a meghatározó termékek, mára azonban exporton belüli arányuk jelentősen visszaesett, ezzel egy időben a tőkejavak és az alkatrészek exportból való részesedése 10 százalékról 40 százalékra emelkedett. A kínai áruimporton belül az összeszerelő tevékenységhez szorosan kapcsolódó tőkejavak és közbelső termékek aránya a legmagasabb, 19,1 illetve 58,5 százalék, ez utóbbi részesedése azonban csökkenést mutat a bővülő hazai termelőkapacitások következtében.⁸

⁷ National Bureau of Statistics of China (2007): China Statistical Yearbook, Gaulier, Guillaume – Lemoine, Françoise – Űnal-Kesenci, Deniz (2007).

⁸ Cui, Li – Syed, Murtaza (2007), UN (2007): UN Comtrade Yearbook 2006.

1.1. A kínai külkereskedelem áruszerkezetének alakulása

Az elmúlt két évtizedben a kínai export és import összetételében jelentős változások mentek végbe. Az export áruszerkezetén belül az elsődlegesen feldolgozott termékek (SITC 0+1+2+3+4+68) részesedési aránya fokozatosan csökkent, 1990-ben 25,6 százalékot, 2000-ben 11,6 százalékot, 2006-ban pedig már csak 7,2 százalékot tett ki. Ennek következtében az áruexporton belül a feldolgozott ipari termékek (SITC 5+6+7+8-68) aránya 74,4 százalékról 87 százalékra nőtt, majd 2006-ban elérte a 92,4 százalékot.

Az importon belül az export áruszerkezeti változásával ellentétes folyamat játszódott le. A kilencvenes években az elsődlegesen feldolgozott termékek részaránya szinte alig változott, ebből kifolyólag a feldolgozott ipari termékeké sem, az előbbi importból való részesedése 18 százalékot, az utóbbi 82 százalékot tett ki. 2000-től azonban megfigyelhető, hogy az importon belül az elsődlegesen feldolgozott termékek részaránya magasabb, mint a kilencvenes években volt, 2006-ban már elérte a 26,4 százalékot, ennek megfelelően a feldolgozott ipari termékek aránya csökkent, 2006-ban a kínai import 73,2 százalékát adta.⁹

Érdemes részleteiben is megvizsgálni, miként alakult az *elsődleges feldolgozott termékek* egyes csoportjainak részaránya a kínai külkereskedelemben. A kínai exportban csökkenő arányt képviselnek a mezőgazdasági termékek (élelmiszerek (SITC 0+1+22+4), mezőgazdasági nyersanyagok (SITC 2-(22+27+28))). Az 1990-es évek elején még meglehetősen nagy súllyal szerepeltek a mezőgazdasági termékek a kínai exporton belül, részesedésük elérte a 16 százalékot, ez az arány azonban 6,6 százalékra csökkent le egy évtized alatt, 2006-ra pedig 3,4 százalékra. A kínai importon belül az elsődlegesen feldolgozott termékek növekvő részesedése ellenére a mezőgazdasági termékek súlya jelentős mértékben visszaesett, 1990-ben az áruimport 14,7 százalékát adta, tíz évvel később már csak 8,7 százalékát, 2006-ban pedig 6,5 százalékát.

Annak ellenére, hogy a kínai áruexportban és -importban egyre kisebb súllyal szerepelnek az agrártermékek, maga az ország meghatározó szerepet tölt be az élelmiszerek és a mezőgazdasági nyersanyagok világkereskedelmében. 2006-ban Kína volt az 5. legnagyobb agrárexportőr és a 4. legnagyobb agrárimportőr, az exportóri rangsorban az EU, az Egyesült

⁹ Tálás Barna (1998), UN (2007): UN Comtrade Yearbook 2006, WTO (2006).

Államok, Kanada és Brazília, az importőri rangsorban az EU, az Egyesült Államok és Japán előzte meg. Kína agrárkereskedelméről összességben elmondható, hogy egyre csökkenő arányt képvisel a teljes külkereskedelmén belül, ugyanakkor mind az agrártermék-exportja mind az –importja értékben jelentős növekedést mutat. A kínai agrárkereskedelem bővüléséhez nagymértékben hozzájárul/t a különféle kereskedelmi korlátok fokozatos leépítése (importkvóták megszüntetése, vámtarifák csökkentése stb.). Kína WTO-csatlakozása számos fejlett (USA, Ausztrália, Új-Zéland, Kanada) és fejlődő délkelet-ázsiai, afrikai, dél-amerikai ország számára tette lehetővé Kínába irányuló élelmiszer és mezőgazdasági nyersanyag exportjának növekedését.¹⁰

Az agrártermékek mellett az elsődlegesen feldolgozott termékek csoportjába tartoznak az ásványi fűtőanyagok (SITC 3), ércek (SITC 27+28), nem vastartalmú fémek (SITC 68). Ezek a termékek viszonylag alacsony arányt képviselnek a kínai exporton belül (3,9%-ot 2006-ban), ugyanakkor a kínai teljes áruimport húsz százalékát tették ki 2006-ban, amely jelzi Kína jelentős nyersanyag- és energiaigényét. Az elmúlt néhány évben Kína jelentősen diverzifikálta kőolajimportját, amelynek 2006-ban 38 százaléka a Közel-Keletről, 24 százaléka Afrikából, 20 százaléka Ázsiából, 12 százaléka FÁK országokból származott. Mindemellett megfigyelhető Latin-Amerika növekvő szerepe is Kína kőolajellátásában.¹¹

A *feldolgozott ipari termékek* tekintetében az agrártermékekhez hasonlóan Kína a világkereskedelem meghatározó szereplőjévé vált. 2006-ban Kína az EU mögött a második legnagyobb iparcikkexportőr volt, míg az importőri rangsorban az EU és az Egyesült Államok után a harmadik helyet foglalta el. A kínai iparcikkexport és -import meghatározó termékcsoportja a gépek és szállítóeszközök (SITC 7), amelyek 2006-ban az áruexport 47 százalékát, az áruimport 45 százalékát tették ki. A gépek és szállítóeszközök árucsoportján belül mind az exportban, mind az importban meghatározó tételt jelentenek az irodai és telekommunikációs eszközök (irodai és automata adatfeldolgozó gépek (SITC 75), telekommunikációs és hangrögzítő eszközök (SITC 76), félvezetők, egyéb részegységek (SITC 776). Kína folyamatosan növelte részesedését az irodai és telekommunikációs eszközök világexportjából, 1990-ben még csak 1 százalékot tudott felmutatni, 2000-ben már 4,5 százalékot, 2006-ban pedig 19,8 százalékot, amely Kína számára a világelső pozíciót jelentette. Az irodai és telekommunikációs eszközök importja az exporthoz hasonlóan meghatározó tétel a kínai külkereskedelemben, ugyanakkor összetételében eltér

¹⁰ Ianchovichina, Elena – Walmsley, Terrie (2003), Wang, Zhi (2003)

¹¹ WTO (2007a)

attól. Az importon belül nagyobb súllyal szerepelnek az összeszerelő tevékenységhez szükséges különböző alkatrészek, részegységek (például integrált áramkörök, diódák, tranzistorok stb.), az exportban viszont az összeszerelt késztermékek és tartozékaik a dominánsak. A gépek és szállítóeszközök árucsoporton belül az egyéb gépek és berendezések (áramfejlesztő gépek (SITC 71-713), speciális ipari és általános gépek (SITC 72+74), fémmegmunkáló gépek (SITC 73), elektromos gépek, berendezések (SITC 77-(776+7783)) is jelentős részt képviselnek az áruexporton és az – importon belül egyaránt, 13,2 illetve 15,7 százalékkal. A vegyipari termékek (SITC 5) és a vas és acélipari termékek (SITC 67) kínai külkereskedelmen belüli részesedése a vegyipari termékek importját (10%) leszámítva alacsonynak tekinthető. Ugyanakkor Kína a világ 2. legnagyobb vas és acélipari termék exportőre és 3. legnagyobb vegyipari termék importőre.

Az iparcikkek csoportjába tartozó textil- (SITC 65) és ruházati termékek (SITC 84) aránya a kínai áruexporton belül az agrártermékekéhez hasonlóan csökken, ugyanakkor világkereskedelemből való részesedésük nő. 1990-ben a kínai áruexport 11,6 százalékát a textilárúk, 15,6 százalékát a ruházati termékek tették ki, 2000-ben az exportnak már csak 6,5 százalékát adták a textil-, 14,5 százalékát a ruházati termékek, 2006-ra még tovább csökkent a részesedésük 5 illetve 9,8 százalékra. Ezzel ellentétes folyamatként megfigyelhető a kínai textil- és ruházati termékek egyre növekvő szerepe a világkereskedelemben. 1990 és 2006 között a kínai textilárúk világexportból való részesedése 6,9 százalékról 22,3 százalékra, a ruházati termékeké pedig 8,9 százalékról 30,6 százalékra nőtt. Az irodai és telekommunikációs eszközök mellett 2006-ban Kína volt a textil- és a ruházati termékek legnagyobb exportőre is.

Amellett, hogy Kína jelentős textiláru-exportőr, meghatározó importőri pozícióval is bír a világkereskedelemben. A kínai textilimport nagy részét az exportra kerülő ruházati termékek gyártáshoz használják fel, vagy egyéb megmunkálási folyamatok után kerül exportra. Kína WTO-csatlakozásának hatásaival foglalkozó tanulmányok¹² azt jelezték előre, hogy Japán és néhány újonnan iparosodott ázsiai ország (Tajvan, Hongkong, Dél-Korea) nagymértékben növelni fogja Kínába irányuló textilexportját, amely azonban nem következett be. Valószínűleg arról van szó, hogy a textilárúk exportjának növekedése helyett, e termékek termelését helyezték ki Kínába. Ez magyarázatul szolgálhat arra, hogy Kína gyors ütemben bővülő textiláru-importot mutat ki saját magától (lásd később részletesen).

¹² Ianchovichina, Elena – Walmsley, Terrie (2003), Wang, Zhi (2003)

Kína WTO-csatlakozása még inkább elősegítette textil- és ruházati termék exportjának bővülését, mivel 2001-től Kína is élvezhette a Textil- és Ruházati Termékek Kereskedelméről szóló WTO Megállapodás (ATC) keretében szabályozott kvóták növelését, majd azok 2005-tel történő megszűnését. Ugyanakkor a Kína csatlakozási szerződésében foglalt védelmi mechanizmusok (*transitional product-specific safeguard mechanism, special safeguard mechanism*) lehetővé tették az Egyesült Államok és az Európai Unió számára, hogy újabb korlátozásokat vezessenek be a kínai textil- és ruházati termékekre. Ezek az intézkedések kedvezőek egyes dél-délkelet-ázsiai országokra (India, Pakisztán, Vietnám, Banglades, Kambodzsa, Indonézia, Thaiföld) nézve, amelyek szintén jelentős exportőrök a textil- és ruházati termék. A korlátozások ellenére azonban Kína tovább növelte az Egyesült Államokba és az Európai Unióba irányuló textil- és ruházati termék exportját, melynek egyik (valószínű, ám nehezen bizonyítható) módja, hogy áruinak egy részét más országokon keresztül juttatja el az említett a célpiacokra. A fejlett országok közül Japánról lehet elmondani, hogy textil- és ruházati termék importja erőteljesen Kínára koncentrálódik. 2006-ban a japán textil- és ruhaimport háromnegyede származott Kínából.¹³

A kínai áruexporton belül a textíliákhoz és a ruházati termékekhez hasonlóan alacsony arányt (2-3%) képviselnek a lábbelik (SITC 851), babakocsik, játékok, sportszerek (SITC 894), bútorok (SITC 821), ugyanakkor a világ exportpiacán jelentős részesedést mutatnak fel. A világ lábbeli-exportjának 27 százaléka, babakocsi, játék, sportszer exportjának 30 százaléka, bútorexportjának 16 százaléka származik Kínából.¹⁴

1.2. A kínai külkereskedelem földrajzi relációi

A kínai külkereskedelem földrajzi megoszlása jelentős koncentrátságot mutat a fejlett ipari országok és a kelet-ázsiai országok esetében. 2006-ban a kínai áruexport összesen 76,2 százaléka irányult a fejlett ipari országokba¹⁵ (53%) és a kelet-ázsiai országokba¹⁶ (23,2%). A kínai áruimport 71 százaléka származott az előbb említett két országcsoportból, 37,8

¹³ WTO (2007b)

¹⁴ UNCTAD (2007a): UNCTAD Handbook of Statistics 2006-2007, WTO (2007a), WTO (2001)

¹⁵ Amerikai Egyesült Államok, Kanada, Izrael, Japán, Ausztrália, Új-Zéland, EU (25), Svájc, Izland, Norvégia

¹⁶ Hongkong, Makaó, Tajvan, Dél-Korea

illetve 33,2 százalékos megoszlásban. A kínai külkereskedelem földrajzi relációinak alakulásában az elmúlt 10-15 évben az a tendencia figyelhető meg, hogy a kínai export egyre növekvő aránya irányul a fejlett ipari országokba, miközben csökken a kelet-ázsiai országok részesedése. A kínai importon belül ezzel ellentétes tendencia érvényesül: miközben csökken a fejlett ipari országokból származó import aránya, a kelet-ázsiai és a többi ázsiai régió részesedése növekedést mutat, amelyet nagymértékben magyaráz Kína Ázsián belüli vertikális termelési specializációban betöltött szerepe.¹⁷

Kína fejlett ipari országokkal és a délkelet¹⁸-ázsiai országokkal kialakított export-import kapcsolatai mellett a világ többi régiójával folytatott külkereskedelme arányait tekintve ugyan kisebb jelentőségű, de mégis figyelmet érdemel, mivel Kína meghatározó ásványi fűtőanyag és nyersanyag, valamint agrártermék beszállítói találhatóak ezekben a régiókban. A FÁK, a szub-szaharai, latin-amerikai, karib-térségi, dél- és nyugat-ázsiai¹⁹ országok kínai áruexporton és -importon belüli részesedése 2-4 százalék között mozog, a délkelet-európai,²⁰ észak-afrikai,²¹ Óceániához²² tartozó országok részesedése viszont ennél valamivel alacsonyabb, 0-1 százalék (1. és 2. táblázat).

A kínai export meghatározó célpiacai az Egyesült Államok, Németország, Hollandia, az Egyesült Királyság és Olaszország, az ázsiai régióban pedig Hongkong, Japán, Dél-Korea, Szingapúr és Tajvan. A 2000-es években változatlan rangsor figyelhető meg az első hét legjelentősebb export-célország tekintetében (3. táblázat). A kínai exporton belül növekszik a fejlett ipari országok, elsősorban az USA és az EU részesedése: 1990 és 2006 között az USA részesedése a kínai exportból 8,5 százalékról 21 százalékra, az EU-országoké pedig 10,7 százalékról 19,5 százalékra emelkedett, ugyanakkor Japán részesedése csökkent 14,7 százalékról 9,5 százalékra.²³ A fejlett ipari államok mellett a kínai exportból Hongkong is je-

¹⁷ Rumbaugh, Thomas – Blancher, Nicolas (2004)

¹⁸ Kambodzsa, Indonézia, Laosz, Malajzia, Mianmar, Fülöp-szigetek, Szingapúr, Thaiföld, Vietnám, Brunei

¹⁹ India, Nepál, Banglades, Bhután, Afganisztán, Irán, Pakisztán, Sri Lanka, Egyesült Arab Emírátsok, Szaúd-Arábia, Törökország, Irán, Szíria, Jordánia, Libanon, Irak, Kuvait, Omán, Qatar, Jemen

²⁰ Albánia, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Horvátország, Románia, Szerbia, Montenegró, Macedónia

²¹ Marokkó, Tunézia, Líbia, Algéria, Egyiptom

²² Új-Zéland és Ausztrália kivételével az óceániai szigetvilág.

²³ UNCTAD (2007a): UNCTAD Handbook of Statistics 2006-2007, IMF (2007): Direction of Trade Statistics Quarterly, December 2007.

lentős részesedést tud felmutatni (2006-ban 16%-ot). Kína és Hongkong külkereskedelmi kapcsolatában azonban meghatározó szerepe van a reexportnak. A Hongkongba irányuló kínai export nagy részének ugyanis nem Hongkong a célállomása. 2006-ban Hongkong teljes exportjának 94 százalékát tette ki a reexport, és annak is mintegy 63 százaléka kínai eredetű volt.²⁴

Kína ázsiai régióból származó importjának növekedése következtében a legfontosabb importőrországai között átrendeződés figyelhető meg. Az 1990-es évek elején a tíz legjelentősebb importpartnerei között találjuk még az Egyesült Királyságot, Franciaországot, Olaszországot, Kanadát, a 2000-es években azonban az ázsiai országok váltak dominánssá (Japán, Hongkong, Tajvan, Dél-Korea, Thaiföld, Malajzia, Szingapúr). Ugyanakkor, ha az európai uniós tagországok Kínába irányuló exportját együttesen vesszük figyelembe, elmondhatjuk, hogy 2006-ban Japán után az EU25 volt Kína második legjelentősebb importpartnere. Ezen kívül az Egyesült Államok és Ausztrália is megtalálható Kína tíz legfontosabb importpartnere között (4. táblázat).

A kínai külkereskedelem érdekességének számít, hogy Kína saját magától származó importot is kimutat. Ezt a jelenséget azzal lehet magyarázni, hogy számos Kínában termelő tevékenységet folytató multinacionális vállalat Hongkongban működő leányvállalatait vagy egyéb disztribútorcégeket használ fel termékeinek exportpiacokra való eljuttatásához. A Hongkongba kerülő áruk egy része azonban visszakerül Kínába, ami tulajdonképpen két különböző kínai vámmentes területen működő vállalat közötti kereskedelem Hongkongon keresztül történő lebonyolítását jelenti. 2006-ban a teljes kínai import 9,3 százaléka származott Kínából, amelynek meghatározó árucsoportjai az irodai és telekommunikációs eszközök (SITC 75+76+776) és a textíliák (SITC 65) voltak. A kínai irodai és telekommunikációs eszközök és a textilárúk importjának 20-20 százaléka származott Kínából, amelyek hongkongi hozzáadott értéke alacsony, és ezáltal megkérdőjelezhető, hogy ezek az árutételek a kínai külkereskedelem részét képezik-e.²⁵

²⁴ National Bureau of Statistics of China (2007): China Statistical Yearbook.

²⁵ WTO (2005): International Trade Statistics 2005, WTO (2007a): International Trade Statistics 2007.

1.3. Kína árukereskedelmi mérlegének alakulása

1990 óta a kínai árukereskedelem egyenlege folyamatosan pozitívumot mutat az 1993-as év kivételével, amikor is 12,2 milliárd USA dollár deficitet könyvelhetett el. Ezután az év után azonban jelentős mértékben emelkedett a kínai árukereskedelmi többlet, és 1998-ban 43,47 milliárd USA dolláros csúcspontot ért el, ahonnan azonban 2001-re 22,55 milliárd USA dollár értékre esett vissza. 2001-től, Kína WTO-hoz történő csatlakozásának évétől az áruexport és -import felgyorsult növekedési üteme figyelhető meg. 2005-től pedig a kínai áruexport jóval nagyobb mértékben bővül, mint az áruimport, és így Kína jelentős árukereskedelmi többletet tud felmutatni, amely 2007-ben elérte a 262 milliárd USA dollárt (2. ábra).

A kínai árukereskedelmen belül érdemes megvizsgálni, hogy melyek azok az árucsoportok, amelyek nagymértékben hozzájárulnak a jelentős többlet realizálásához. Kína nettó importőr az elsődlegesen feldolgozott termékekből, míg nettó exportőr a feldolgozott ipari termékekből. 2006-ban Kínának 138,77 milliárd USA dollár deficitje adódott az elsődlegesen feldolgozott termékek kereskedelméből, ugyanakkor ezen hiányt ellensúlyozva 315,93 milliárd USA dollár szufficitet könyvelhetett el az ipari termékek kereskedelméből. A kínai árukereskedelmen belül meghatározó részt képviselő (az export 47%-a, az import 45%-a) gépek és szállítóeszközök árucsoport (SITC 7) exportja 2006-ban mintegy 99,32 milliárd USA dollárral haladta meg az importot. Ettől az értéktől alig maradt el a ruházati termékek (SITC 84) külkereskedelmi többlete, amely 93,67 milliárd USA dollárt tett ki. E két árucsoporton kívül az egyéb feldolgozott ipari termékek (SITC 81+82+83+85+87+88+89-891), egyéb félkésztermékek (SITC 61+62+63+64+66+69), textíliák (SITC 65) külkereskedelme járult hozzá nagymértékben a 2006-os 177,46 milliárd USA dollárt kitevő kínai árukereskedelmi szufficithez.²⁶

Kína jelentős külkereskedelmi többletet halmozott fel legfontosabb kereskedelmi partnerei közül az Egyesült Államokkal és az Európai Unióval szemben. Az Egyesült Államokkal szemben 1993 óta folyamatosan emelkedő árukereskedelmi szufficitet mutat ki, az Európai Unióval szemben pedig 1997 óta könyvelhet el minden évben többletet, amelynek értéke szintén növekvő, kisebb ingadozásokat leszámítva. A kínai árukereskedel-

²⁶ 2006-ban az egyéb feldolgozott ipari termékek külkereskedelmi többlete 73,01 milliárd USA dollár volt, az egyéb félkésztermékeké és a textíliáké pedig 49,23, illetve 32,32 milliárd USA dollár.

lem egyes relációkkal szembeni mérlegét azonban nehéz pontosan meghatározni, a kínai és a kereskedelmi partnerek adatai gyakran jelentős mértékben eltérnek egymástól. 2006-ban az Európai Unió 162,71 milliárd USA dollár hiánnyal számolt Kínával szemben, ugyanakkor Kína csak 91,78 milliárd USA dollár többletet mutatott ki az Európai Unióval folytatott kereskedelmében.²⁷ Az Egyesült Államok esetében is hasonló problémával találkozhatunk, az amerikai adatok jóval magasabb hiánnyal számolnak, mint amit Kína többletként elkönyvel (például 2006-ban az amerikai kereskedelmi deficit 232,59 milliárd USA dollár²⁸ volt Kínával szemben, miközben Kína csak 144,24 milliárd USA dollár²⁹ többletet mutatott ki). A fejlett ipari országok közül Kína meghatározó kereskedelmi partnereinek számít Japán is, amellyel szemben 2002 óta árukereskedelmi hiánya van, ugyanakkor Japán nem szufficitet mutat ki Kínával folytatott export-import tevékenységében, hanem deficitet. Kína és a partnerországok adatai közti különbségekre magyarázatul szolgálhat a Hongkongon keresztül bonyolított kereskedelem eltérő kezelése. Kína, például, Hongkongba történő exportnak számítja azoknak az áruknak a kivitelét is, amelyek később reexportra kerülnek, ugyanakkor a tényleges célországok ezeket az árutételeket kínai importként könyvelik el. Eltérések fordított relációban is előfordulhatnak, vagyis a partnerországok hongkongi exportként mutatják ki azokat az árutételeket, amelyeknek valójában Kína a célállomása, és amelyek a kínai statisztikákban nem hongkongi, hanem egyéb partnerország importjaként jelennek meg.³⁰ Ez utóbbi feltevést igazolják a kínai és a hongkongi kereskedelmi adatok közti eltérések. 2006-ban Hongkong 149,51 milliárd USA dollár exportot mutatott ki Kína irányába, amelyből 143,92 milliárd USA dollár reexport volt, ugyanakkor Kína csak 10,78 milliárd USA dollár értékű hongkongi importtal számolt. Összességében elmondhatjuk, hogy Kína és a kereskedelmi partnerországok Hongkongon keresztül bonyolított külkereskedelme eltéréseket eredményez az export-import adatokban, és kevésbé átláthatóvá teszi a tényleges áruforgalmat.

Kína miközben növekvő árukereskedelmi többletet realizál az Egyesült Államokkal és az Európai Unióval szemben, addig a fejlett ipari országok mellett legjelentősebb kereskedelmi partnereinek számító kelet- és délkelet-ázsiai országok (NIEs, ASEAN) viszonylatában deficitet mutat ki, amely 2006-ban 56,6 milliárd USA dollárt tett ki.³¹ Kína elsőköros, újonnan ipa-

²⁷ WTO (2007a): International Trade Statistics 2007.

²⁸ US Census Bureau (2007): Foreign Trade Statistics, Trade in Goods with China.

²⁹ National Bureau of Statistics of China (2007): China Statistical Yearbook.

³⁰ Lum, Thomas – Nanto Dick K. (2007)

³¹ UN (2007): UN Comtrade Yearbook 2006

rosodott (NIEs) és ASEAN-országokkal folytatott külkereskedelmi tevékenységét nagymértékben befolyásolja a transznacionális vállalatok Kelet- és Délkelet-Ázsiában kialakított vertikális termelési láncolatai. Japán és a NIEs országok vállalatai már az 1990-es évek elejétől kezdve termelésük munkaintenzív szakaszait Kínába helyezték át, és az elmúlt években megfigyelhető az ASEAN-országokból származó közvetlen beruházások növekedése is.³² A Kínába érkező külföldi közvetlen beruházások (nem csak az Ázsiából származó) nagy része az exportra és a reexportra való termelést célozza (összeszerelő tevékenység), amely növekvő importált inputot eredményezett a kelet- és délkelet-ázsiai országokból, és egyrészt hozzájárult a kínai árukereskedelmi deficit kialakulásához a NIEs és ASEAN-országok irányában, másrészt felelős Kína Európai Unióval és az Egyesült Államokkal szembeni jelentős kereskedelmi többletéért.³³

2) Kína kereskedelempolitikája

Kína 1978-ban kezdte meg azokat a gazdasági reformokat, melyeknek köszönhetően rohamos fejlődésnek indult. A GDP növekedése ez évtől kezdve elérte az évenkénti kilenc százalékot, az egy főre eső GDP 148 dollárról 2005-re 1700 dollárra nőtt. Ezekben a reformokban kiemelt szerepet kapott a gazdaság megnyitása a külkereskedelem és a tőkebeáramlás előtt. A gazdasági nyitás egyik csúcspontja egyértelműen Kína 2001-es csatlakozása volt Kereskedelmi Világszervezethez (WTO).

A kínai kereskedelempolitika alakításában azóta a WTO elvárások kiemelten fontos szerepet játszanak. A szervezet minden évben elkészíti tagállamai kereskedelempolitikájának elemzését, ezeket pedig a Trade Policy Review című dokumentumokban teszik közzé.³⁴ Az alábbiakban e dokumentum alapján (egészen pontosan a 2006-os Trade Policy Review alapján) röviden bemutatjuk Kína kereskedelempolitikáját. Az elemzést azzal kezdjük, hogy szólunk a kereskedelempolitikát alakító intézményrendszerrel, majd a kínai árukereskedelmet befolyásoló eszközökről: egyrészt az exportra és importra ható vámjellegű és nem vámjellegű eszközökről, valamint egyéb, a kereskedelmet befolyásoló politikáról. Végül szektorá-

³² UNCTAD (2007b): Trade and Development Report 2007.

³³ Gaulier, Guillaume – Lemoine, Françoise – Ünál-Kesenci, Deniz (2007)

³⁴ WTO (2006)

lisan is rövid áttekintést adunk Kína kereskedelempolitikájáról, beleértve a szolgáltatássektort is.

2.1. A kereskedelempolitika keretrendszere

Kína 2001-es WTO-csatlakozása után számos reform vette kezdetét a kereskedelempolitika szabályozásában. Kereskedelempolitikai szabályokat Kínában igen sok szerv hozhat: ezek közé tartozik természetesen a törvényhozó hatalom (National People Congress), a végrehajtó hatalom (State Council), de ilyen szabályokat hozhatnak különböző helyi hatóságok is, melyeket azonban a központi kormányzat határozatai felülírnak.

A kormányzatnak lehetősége van ideiglenes intézkedések meghozatalára is („interim provisions”). Ezek az intézkedések általában a gazdasági és adóreformmal vannak kapcsolatban. Lényegük az, hogy teszteljék az adott intézkedést: amennyiben hatásuk megfelelőnek bizonyul, végeleges törvényekkel írják őket felül. Mindezek miatt a kínai gazdaságpolitika (és így a kereskedelempolitika) törvényi háttérében gyakran találkozunk egymásnak ellentmondó, egymást átfedő szabályokkal. Miközben az új, reformértékű szabályok már életbe léptek, a korábbi, szigorúbb törvények még szintén hatályban lehetnek.

A kereskedelempolitikai eszköztárban az elmúlt években bizonyos „finomodást” fedezhetünk fel. Mindez a vámszintek csökkentésében, a külföldi közvetlen beruházások egyre szélesebb körű engedélyezésében nyilvánul meg. Ennek ellenére a kormányzat még ma is igyekszik „iránymutatást nyújtani” a gazdasági szereplők számára, különösen annak érdekében, hogy a hazai ellátás megfelelő színvonalát biztosítsa. Ennek érdekében exportadókat, valamint ÁFA kedvezményeket használ.

A WTO-csatlakozás óta Kína aktívan részt vesz a multilaterális kereskedelmi együttműködésben. El Salvador és néhány Európai Unió tagország külső területein kívül minden WTO-tagország számára biztosítja a legnagyobb kedvezmény elve (LKE) szerinti elbánást. Mindezek mellett aktívan építi bilaterális és regionális kereskedelmi kapcsolatait, melyek részben szabadkereskedelmi, részben preferenciális megállapodások. Ilyen egyezménye van Kínának Macaoval és Hong Konggal, keretegyezményt kötött az ASEAN-nal, illetve Chilével és Pakisztánnal. Ezen kívül Kína harminckilenc, a legfejletlenebb országok körébe eső államnak nyújt egyoldalú vámpreferenciákat egyes termékek esetében. Kereskedelmi partnerei egy része Kínát piacgazdaságként ismeri el.

Ahogy azt már említettük, a gazdasági reformok, és különösen a WTO-csatlakozás óta Kína jelentős kereskedelempolitikai reformokat hajtott végre. Áttekintésünket kezdjük az importtal, azon belül is a vámokkal.

2.2. A kereskedelempolitika eszközszerkezete

Kína átlagos, LKE szerinti súlyozott vámtarifáit a 2001-es 15,6 százalékos szintről 2005-re 9,7 százalékosra csökkentette. A vámok szintje magasabb az agrártermékek esetében (15,3%) és alacsonyabb az egyéb termékek esetében (8,8%). A vámok mind kötöttek, szinte kizárólag ad-valorem módon számítottak. A valós vámtarifák a kötött tarifákkal egyezők, vagy közelítik azokat. Az átlagos kötött vámtarifaszint 2005-ben 10 százalékos volt, mely 2010-ig a WTO-s kötelezettségvállalásoknak megfelelően valamelyest tovább, 8,9 százalékosra csökken majd. Az egyes gazdasági ágak különböző vámszintjeiről lásd a *3. ábrát*, a különböző vámszintek eloszlásáról lásd a *4. ábrát*.

A vámok mellett Kína számos, nem vámjellegű kereskedelmi akadályt is alkalmaz, noha ezek fontossága a WTO-csatlakozás óta csökkent. 2004 óta a kvóták, valamint kereskedelmi monopóliumok használata megszűnt, az importengedélyek és import tiltásának gyakorlata is csökkent, valamint ezek adminisztrálása is egyszerűsödött.

Kína az import tilalmát alapvetően három esetben alkalmazza: egészségügyi és biztonsági okokból, nemzetközi egyezmények esetében, valamint néhány termék esetében akkor, ha azokat továbbfeldolgozás és reexport céljából viszik be az országba: ilyen termékek például egyes agrártermékek, ásványkincsek, műtrágyák, hulladékok. (Az importtilalmakról lásd az *5. ábrát*)

Az importengedélyezés tekintetében beszélhetünk automatikusan alkalmazott és nem automatikus importengedélyekről. Utóbbiakat leginkább a nemzetközi egyezményeknek megfelelően alkalmazzák. Az automatikus engedélyek célja leginkább annak ellenőrzése, hogy az import mennyisége ne változhasson drasztikusan. Az automatikus engedélyek száma enyhén növekedett, napjainkra az összes termék 16 százaléka esik ilyen kategóriába. (Az importengedélyezésről lásd a *6. ábrát*)

Ami a szabványokat illeti, Kína erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy hazai szabványait a nemzetközi normákhoz igazítsa. 2005-ben ezek 32 százaléka volt a nemzetközivel megegyező, 44 százalékukat szeretnék olyan módon alakítani, hogy megfeleljenek azoknak, valamint 11,6 százalékukat kívánják megszüntetni.

Az állam közbeszerzésein keresztül is igyekszik gazdaságpolitikai céljait elérni. Ennek érdekében a beszerzéseknél hazai termékeket részesítenek előnyben, mely alól csak speciális esetek képeznek kivételt.

Ami az exportra vonatkozó akadályokat illeti: azok leépítése közel sem halad olyan gyorsan, mint az importot érintőké. Az exportkorlátozások fő célja az, hogy a termelés biztosítsa a hazai igények kielégítését. Az exportra vonatkozó korlátozások igen komplexek és a következő formákat foglalják magukba: exportot sújtó adók, exporttilalom, exportengedélyezés, export kvóták.

Kína globális mennyiségi korlátozásokat tart fenn több agrártermék, kőolaj, néhány ásványkincs exportjának esetében. Szintén találkozhatunk olyan kvótákkal, melyeket csak bizonyos országok irányában alkalmaz, a legfontosabb ilyen az Egyesült Államok, valamint az Európai Unió irányában fenntartott textilipari korlátozások.

Ezen túl állami kereskedelmi monopólium alá tartozik a rizs, a kukorica, a gyapot, a szén, kőolaj és a feldolgozott olajtermékek, a wolfram, az antimon, az ezüst, valamint a dohánytermékek exportja, annak érdekében, hogy biztosítani lehessen a hazai ellátás biztonságát. Ugyanez a célja az exportadók, valamint ÁFA kedvezmények alkalmazásának.

Ami az egyéb, kereskedelemre ható eszközt érinti, két fontos dolgot célszerű kiemelni: az egyik az állami vállalatokkal kapcsolatos politikák összessége, a másik pedig a magánszektor, valamint az FDI támogatása. Ami az előbbit illeti, elmondható, hogy az állami vállalatok szerepe a kínai gazdaságban csak lassan csökken. A kormányzat az elmúlt években elsősorban arra koncentrált, hogy egyesítésekkel és megszüntetésekkel hatékonyabbá tegye az állami vállalatok működését. Ezzel összhangban egyre nagyobb szabadságot kapnak gazdálkodásukban, sőt, egyeseknek azt is lehetővé teszik, hogy tőzsdére menjenek.

Az állami vállalatok mellett Kína gazdálkodásában egyre nagyobb szerepet kap a magánszektor. Ami a külföldi beruházásokat illeti, az állam adókedvezményekkel igyekszik a befektetéseket a számára megfelelő iparágakba és helyekre irányítani. Az ehhez hasonló „piacterelő” megoldások a magánszektor nem külföldi tulajdonban lévő része irányában is megjelennek: így például kedvezményes hitelek, valamint akár direkt utasítások formájában. Ezek a magántulajdonban lévő vállalatok kormányzati engedéllyel a gazdaság egyre több szektorában megkezdhetik tevékenységüket.

Még egy fontos, a WTO szempontjából is jelentős terület emelendő ki a kereskedelempolitika szempontjából: ez pedig a szellemi tulajdonjogok védelme. Kína egyre több erőfeszítést tesz annak érdekében, hogy megfeleljen a külföld és a WTO által támasztott követelményeknek a védjegyek

és szabadalmak védelme terén. Azonban a viszonylag alacsony büntetési tételek egyelőre nem bizonyulnak kellően hatékonyak ezen a téren.

2.3. A kínai kereskedelempolitika szektorális áttekintése

Érdemes röviden szektorálisan is áttekinteni Kína kereskedelempolitikáját. Talán már a fentiekből is kiderült, hogy a mezőgazdaság igen erős védelemben részesül. Az átlagos vámszint e termékek esetében magasabb, meghaladja a 15 százalékot. Ezek mellett fontos kiemelni a kvóták szerepét, melyeket napjainkban vámokkal kombinálva használnak. Szintén több szektorban jelentkezik állami monopólium a kereskedelemben, ezek nagy része az exportot érinti. Az állam ezenkívül támogatásokkal és adópolitikával igyekszik megváltoztatni azt a mezőgazdaság hátrányos helyzetéből adódó ténytet, hogy a források a szektorból átszivattyúzásra kerülnek az iparba.

Ami az energiaszektorot illeti, Kína jelentős mennyiségben importál kőolajat, mely biztonságának növelése érdekében állami vállalatokon keresztül jelentős beruházásokat hajt végre külföldön.

A termelőszektorban a hangsúly egyre inkább a tőkeintenzív, exportra termelő iparágakra helyeződik, mind az állami vállalatok, mind a magán-szektor részéről. Ezek között rendkívül fontosak a külföldi vállalatok. Azért, hogy a hazai vállalatok is felzárkózzanak külföldi társaikhoz, a kormányzat komolyan támogatja a technológiai és K+F beruházásokat.

Kína erőfeszítéseket tesz a legfontosabb belső ágazati piacok kiegyensúlyozása érdekében. Bár az átlagos vámszintek az acéliparban jelentősen alacsonyabbak az átlagos ipari vámoknál (5%), erőteljes egyéb akadályok mind az export mind az import területén jelen vannak, hogy a hazai piacon az egyensúlyt biztosítani lehessen.

Ami a textilipart illeti, az állami kereskedelmi monopólium csak a gyapotimport terén maradt fenn, míg a selyemexport esetében megszüntették. A vámszintek a textilek esetében 10,9, míg a ruházati termékek terén 15,8 százalékra csökkentek. A liberalizációval egyidőben nőtt a termelékenység, illetve a termelés a magasabb hozzáadott értékű termékek felé tolódott el.

Kína másik fontos exportszektora, az elektronikai és kommunikációs cikkek iparága. Itt hasonló törekvéseket találhatunk, mint a textilipar esetében: a hazai termelés növelése, valamint magasabb hozzáadott értékű termékek gyártása. Mindezeket a kormányzat K+F támogatásokkal, ÁFA kedvezményekkel és exporttámogatásokkal szeretné elérni.

Végül érdemes néhány szót ejteni a szolgáltatások kereskedelmének kínai szabályozásáról. A 2005-ös adatok szerint a kínai GDP 40,7 százalékát adták a szolgáltatások. Kereskedelmi szempontból Kína nettó importőr a szolgáltatások terén, a deficit a GDP 0,5 százalékát jelenti. Mind az export, mind az import terén legjelentősebbek a turizmus és a közlekedés, az import esetében mindez kiegészül a biztosításokkal. Ami a szolgáltatások kereskedelmének liberalizálását illeti, Kína szorosan követi a GATS-ban tett kötelezettségvállalásait, melyek hasonló fejlettségű társaihoz képest igen jelentősek. A szolgáltató szektor jelentős részét azonban még mindig állami vállalatok uralják, a magánszektor térnyerése viszonylag lassú. A GATS-on belül Kína a tizenkét szektorból kilenc esetében vállalt kötelezettségeket, bár ezek nagy része csak részleges liberalizációt jelent. Ezek a szektorok: üzleti szolgáltatások, kommunikáció, építőipar, elosztási szolgáltatások, oktatás, környezetvédelem, pénzügyi szolgáltatások, turizmus, közlekedés. A többi három esetében (egészségügy, rekreáció, egyéb szolgáltatások), Kína nem vállalt liberalizációt. Ami az egyes szektorokat illeti: a bank-, a biztosítási, a telekommunikációs, valamint a közlekedési szektorban az állami vállalatok dominálnak, kicsi magánszektorral, melyben a külföldi tulajdon aránya kevésbé jelentős. A bankszektort négy állami bank uralja, melyek a piac 54 százalékát tartják ellenőrzésük alatt. Ennek ellenére a bankszektorban várható a külföldi térnyerés a GATS kötelezettségvállalásokkal összhangban. Ami a telekommunikációt illeti, az alapszolgáltatásokat hat állami vállalat végzi, noha a magasabb hozzáadott értékű szolgáltatásokban már a magánszektor a domináns. Ennek ellenére a hatósági árak itt is dominálnak. Az alapszolgáltatások esetében külföldi tulajdonszerzés csak korlátozottan lehetséges. Ugyanez mondható el a légi közlekedésről és partmenti hajózásról is. Itt azonban hosszú távon a növekvő kereslet miatt muszáj bevezetni a piaci szabályozást.

Összefoglalva a fentieket, jól látható, hogy Kína kereskedelempolitikája egyre liberalizáltabb, ugyanakkor a kormányzat továbbra is erősen beavatkozik a piaci folyamatokban azokban a szektorokban, melyek nemzetgazdasági szempontból kiemelkedők. Magyarország szempontjából elmondható, hogy ezek a szektorok exportpiacként nem nagyon jönnek szóba, így számítani lehet arra, hogy a számunkra értékes piacok esetében további liberalizáció várható. Ami Kína potenciális exportját jelenti, hosszútávon fel kell készülni a magasabb feldolgozottságú fokú termékek megjelenésére, melyek a hazai termelés versenytársai lehetnek, és melyek termelését a kínai kormányzat erőteljesen támogatja.

3) Kína a WTO-ban

3.1. A csatlakozási folyamat és mozgatói

A Kínai Népköztársaság csatlakozása a Kereskedelmi Világszervezethez több szempontból is sajátos jegyeket mutat fel, más WTO-tagállamokkal egybevetve meglehetősen egyedinek tekinthető. Ezek a sajátosságok valamilyen mértékben Kína WTO-beli helyzetére, szereplésére, szerepvállalására is rányomják bélyegüket.

A kínai csatlakozási folyamat első szembetűnő különlegessége a belépéshez vezető időszak rendkívüli hosszában rejlik. Talán egyetlen jelenlegi tagállam belépését sem előzte meg ilyen hosszú, aprólékos tárgyalásokkal kísért felkészülési időszak. A köztudatban nem nagyon él az a tény, hogy Kína a világháború után egyik alapítója volt a GATT-nak, ám 1950-ben kivonult a szerződés rendszeréből. Az újrafelvételre irányuló szándékát 1986-ban fogalmazta meg, összefüggésben az 1970-es évtized végén elindított fordulattal, amely a tervgazdaság elsődlegessége mellett először tűzte ki célul a piaci szabályozás egyes elemeinek nagyobb érvényesülését, a vállalati önállóság kiszélesítését, a gazdasági és pénzügyi szabályozók bizonyos mértékű óvatos alkalmazását. Az úgynevezett reform és nyitás politikájának az 1980-as évtized közepén kibontakozó második szakaszában megélnékültek Kína nemzetközi kapcsolatai, többek között ekkor kötötték meg az Európai Közösséggel az első, mindmáig az EU-Kína szerződéses kapcsolatok alapjául szolgáló átfogó kereskedelmi és együttműködési megállapodást. Logikusan ebben az időszakban merült fel a nyitási folyamat fontos elemeként a GATT-hoz való csatlakozás gondolata is. Kína 1986-ban jelezte a GATT-ban a szándékát, hogy tárgyalásokat kezdjen a csatlakozás feltételeiről, egy évvel később felállt a kérdéssel foglalkozó munkacsoport is. E folyamat keretében a fő partnerekkel is megállapodásra kellett jutnia, ami hosszas és bonyolult tárgyalások eredményeként elsőként az Egyesült Államokkal került elérhető közelségbe, 1989 tavaszára a lényegi pontokban Kína és az USA már közel állt a megállapodáshoz. Az 1989-es események hatására azonban a tárgyalások megszakadtak és 1992-ig szüneteltek. Ekkor, még az uruguayi forduló idején újraindították a munkacsoport tevékenységét. Kína kívülről is nagy figyelemmel kísérte az akkor zajló forduló tárgyalásait, sőt kívülállóként egyik aláírója volt az

uruguayi fordulót lezáró Marrakeshi Megállapodásnak.³⁵ A WTO megalakulása után az immár WTO-csatlakozási munkacsoporttá alakult keretek között folytatott tárgyalások az évtized végére eredményeztek megállapodást a belépés feltételeiről, és sikerült létrehozni a legnagyobb partnerekkel kialakított kétoldalú megállapodásokat, 1999-ben az USA-val, majd a következő évben az EU-val is. Így nyílt meg az út Kína 2001-es belépéséhez a WTO-ba. Kína tehát már a világszervezet tagjaként vehetett részt a dohai forduló elindításában, ami rendkívül hangsúlyos törekvése volt.

A szinte precedens nélküli hosszú csatlakozási folyamat egyrészt lehetővé tette a kínai álláspont részletes kibontását, a partnerekkel történő megismertetését és elismertetését, aminek eredményeként nem lehet állítani, hogy a WTO-tagok nem tudtak felkészülni Kína WTO-beli szereplésére, nem kellett szembenézniük váratlan kínai magatartással. A folyamat ugyanakkor arról is tanúskodik, mennyire kiemelt, a belső átalakulásba és a külső nyitásba ágyazott stratégiai elem és cél volt a WTO-csatlakozás Kína számára.

Ez utóbbi tény rávilágít Kína WTO-belépésének másik sajátosságára. Kevés olyan ország van a WTO-ban, amely a csatlakozás megkövetelte alkalmazkodást ennyire tudatosan, eltökélten és stratégiai megfontolásokat követve állította volna a rendszerátalakítás és a világgazdasági integrálódás szolgálatába. A kínai vezetés mindig is hangoztatta, hogy a WTO-belépés nem öncél, hanem a piaci reformok kikényszerítésének, megerősítésének, visszafordíthatatlanná tételének, sőt legitimálásának fontos eszköze, ha úgy tetszik – a csatlakozás kínai főtárgyalójának szavaival – a belső reformok logikus folytatása a nemzetközi kereskedelem eszközeivel.³⁶ A GATT és a WTO történetében korábban több központilag vezérelt gazdaságú ország, a piacgazdasági reformok útján elindult, vagy igazából el sem indult állam WTO-tagságának lehettünk tanúi, elég csak néhány kelet-közép-európai országra (például az 1970-es és 1980-as évekbeli Magyarországra, Lengyelországra, Romániára), akár a poszt-szovjet térség néhány államára vagy Kubára gondolni. A későbbi tapasztalatok azt mutatták, hogy az említett országokban a nemzetközi szabályrendszerben való részvétel nem vagy alig járult hozzá a belső átalakításhoz. Kína esetében valószínűleg nincs okunk feltételezni, hogy a vezetés ne érvényesítené a vállalt játékszabályok kényszerítő erejét a további reformok érdekében és továbbvitelében, megkérdőjelezve ezzel a tagságot megelőző másfél évtizedes és az azóta megtett erőfeszítéseket. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy Kína azonnal és teljes mértékben képes megfelelni minden írott vagy

³⁵ Halverson (2004)

³⁶ Long Yongtu (2006)

íratlan WTO normának, a konfliktusok is ennek nehézségeire, egyelőre sok esetben felemás voltára utalnak. A vállalások a korábbi kínai szabályozási gyakorlathoz mért jelentősége, a belső jogrendre gyakorolt és remélt hatások, ezek szoros beágyazása a gazdaságpolitikába azonban kétségkívül rányomja bélyegét Kína eddigi és várhatóan jövőbeni WTO-beli magatartására.

A 2001 óta eltelt időszak alapján adódik néhány következtetés arról, hogy a WTO-tagsággal vállalt kényszerítő erejű lépések hogyan ágyazódtak be és tükröződtek a belső reformokban, mely gazdasági területeken látható a WTO-tagság pozitív hatása. A rendelkezésre álló források alapján e hatások nagyrészt általános gazdaságpolitikai jellegűek. Egyrészt, Kína – az említett közép-európai államokkal ellentétben – elkötelezte magát a külkereskedelmi rendszerének átalakítása mellett. Vállalta a külkereskedelem állami monopóliumának fokozatos lebontását, ami néhány területet kivéve előrehaladt. Vállalta ezen kívül a kereskedelempolitikai eszközök piacgazdasági konformitásának erősítését, beleértve a nem vámjellegű eszközöket is. Másrészt, szintén általános gazdaságpolitikai hatásként tekinthetjük a kínai reformok szempontjából a vállalat az állami támogatások gyakorlatának átértékelésére, valamint ezzel egyidejűleg a bankrendszer reformjára vonatkozóan is. Ennek több hatása van: fokozatosan megjelenik a verseny a bankszektorban, felerősödik a versenyszempontú tőkeallokáció, ami kihat a korábbi – Kornai fogalomhasználata szerinti – laza belső költségvetési korlátok némi keményítésére. Harmadrészt, a WTO-tagságnak talán a legfontosabb hatása a belső gazdasági és jogi intézményrendszer fejlesztésében, a jogrend és a jogállamiság nemzetközi sztenderdekhez való közelítésben, a nemzetközi gyakorlattal összhangban lévő irányítási technikák megjelenésében érhető tetten. E folyamatot a kétségkívül mérhető lépések mellett azonban egyelőre sok esetben beárnyékolja a megmaradt politikai befolyás és a korrupció.

Végül, Kína sajátossága, hogy a WTO-ban jól érzékelhetően tudatosan kettős szerepet vállal. Egyrészt hangsúlyozza, hogy fejlődő országgént, a fejlődő országok törekvéseit magáénak érezve és azokat képviselve lép fel a WTO-ban. Ez nem utolsó sorban azt is jelenti, hogy igényt tart a fejlődő gazdaságoknak biztosított könnyítésekre, az általános szabályoktól való eltérés lehetőségére. Ezzel egyidejűleg a tagság adta tekintélyt és kibővült mozgásteret gazdasági nagyhatalmi ambíciója fontos eszközeként, a világgazdaság egyik főszereplőjeként való elismertetése érdekében alkalmazza, rendkívül tudatosan. Ez a kettősség ma még alapvetően nem rajzolta át a WTO-n belüli erőviszonyokat és pozíciókat, habár azokra máris érzékelhető hatással van, a jövőben azonban minden bizonnyal meghatározó befolyása lehet a WTO-n belüli eseményekre.

Kína belépését a WTO-ba a belső átalakítással összefüggő említett stratégiai törekvéseken és a világgazdasági pozíció megerősítését, méltó és egyenrangú világgazdasági partnerként való fellépését lehetővé tévő megfontolásokon kívül más egyéb tényező is motiválta és sürgette.

Ezek között elsőként említhető a rendkívüli mértékben és ütemben bővülő kínai kivitel piacra jutási feltételeinek javítása. A belépést megelőzően Kína nem élvezhette általánosan és korlátozásoktól mentesen a legnagyobb kedvezményes elbánást. A legfontosabb partnerei ugyan ezt megadták Kína számára, az EU az 1985-ös kereskedelmi és együttműködési megállapodás alapján ezt az elbánást intézményesítette, sőt autonóm vámkedvezményekkel is kiegészítette a GSP keretében, az USA pedig időszakos felülvizsgálat és döntés alapján nyújtotta a legnagyobb kedvezményes elbánást. A WTO-tagság e rendszer megbízható és kiszámítható kiterjesztésével, megerősítésével jár. Ezzel a kínai termékek piacra jutása abszolút és relatív módon (más exportőrök helyzetéhez viszonyítva) is javult, kiküszöbölődött annak a veszélye, hogy egyes partnerek egyoldalúan és önkényesen emeljék a piaci akadályokat, vámokat, megszűnt az egyoldalú vámdiszkrimináció fenyegetése. Kína kifejezett reménye volt az is, hogy a WTO-tagság elvezet a piacgazdasági státusz megadásához a partnerei részéről. (Emlékezhetünk: Magyarországnak is elsőrendű reménye volt az állami kereskedelmű ország kategóriájával járó diszkrimináció megszűnése a GATT-belépés által.) Ez utóbbi kínai várakozás csak részben teljesült. Igaz ugyan, hogy több tucat, megközelítőleg 60 ország elismeri ezt a státuszt, köztük számos fejlődő és fejlett ipari, OECD-ország is (például Ausztrália, Új-Zéland), a legnagyobb partnerei (USA, EU) részéről ez a lépés még késik. E státusznak a piacra jutás szempontjából a dömpingellenes eljárások során van jelentősége. Nem csökkentti ugyan a dömpingellenes fellépés veszélyét, viszont az úgynevezett normál ár megállapítása során kevésbé önkényes és ezért kevésbé szigorú, diszkriminatív árösszehasonlítási technikát jelentene.

Egyéb, a WTO-tagság iránti motivációt erősítő tényezőként említhetők olyan események, amelyek nem is elsősorban a belépés szándékára, hanem inkább annak időzítésére, minél korábbi megtételére ösztönözték Kínát közvetlenül. Az 1997-1998-es ázsiai pénzügyi válságnak volt ilyen kimutatható sürgető hatása, valamint annak, hogy ha már Kína lekéste a WTO megalakulását, legyen ott tagként az első WTO-forduló kezdetekor és annak végig egyenrangú szereplője lehessen.

A WTO-tagság stratégiai jelentősége, konkrét előnyei és a rendkívül hosszú csatlakozási folyamat minél korábbi lezárása arra vezetett, hogy Kína ennek érdekében meglehetősen súlyos, más csatlakozó országokhoz és a WTO-ban lévő fejlődő gazdaságokhoz képest jóval nagyobb hatású és

mértékű vállalásokról volt kénytelen megállapodni.³⁷ Ez egyaránt igaz a piacnyitás mértékére és a multilaterális fegyelem egyes elemeire nézve. Hozzátehetjük, e kínai vállalásokban valószínűleg szerepe volt a fő partnerek alkuerejének is, amely országok a kínai jogrend áttekinthetlenségére és anomáliáira – minden bizonnyal nem alaptalanul – hivatkozva, ki tudták használni Kína stratégiai megfontolásából következő kompromisszum-készségét és kompromisszumkényszerét a tárgyalások lezárására.³⁸

3.2. Kína WTO-beli teljesítménye

Ebben az alfejezetben áttekintjük Kína WTO-csatlakozáskor tett vállalásainak legfontosabb elemeit, ezek teljesítését és a dohai forduló tárgyalásai során követett törekvéseit, teljesítményét.

A piacra jutást tekintve a kínai vállalások felölelik a vámszintek csökkentését és a nem vámjellegű korlátozások enyhítését, esetenként felszámolását.³⁹ A vámcsökkentési folyamat nem a WTO-ba való belépéskor kezdődött. Kína az 1990-es évek eleje óta jelentős vámcsökkentést hajtott végre, ennek eredményeként az ipari termékek átlagos vámszintje közel 40 százalékról az évtized végére megközelítőleg 15 százalék körüli szintre mérséklődött. Ebben az időszakban, a belépésre való felkészülés jegyében a vámmérséklés mellett vállalta az alapvámok rögzítését is. A tagság első éveiben, amint erre az előző alfejezetben is utaltunk, 2004-2005-ös végső határidővel (kivételes esetekben e határidő 2010) az ipari vámok 14,8 százalékos szintje 8,9 százalékra csökkent, miközben a vámok 0 és 47 százalék között mozognak, vagyis azért komoly vámsúcsok figyelhetőek meg. A belépéskor Kína csatlakozott az információs technológiáról szóló 1996. évi megállapodáshoz, és ennek értelmében a számítógépek, félvezetők és telekommunikációs berendezések korábbi 13,3 százalékos vámját megszüntette 2005-re. Meg kell jegyezni, hogy ezzel a vámcsökkentéssel az ipari termékek átlagos vámszintje Kínában jóval alacsonyabbá vált, mint számos WTO-beli fejlődő országban. (Indiában az átlagos ipari vámszint 32%, Brazíliában 27%, Indonéziában 36,9%).⁴⁰ Vannak termékcsoportok, ahol a kínai vámcsökkentési vállalás rendkívül, mondhatni prece-

³⁷ Long Yongtu (2006)

³⁸ Halverson (2004)

³⁹ OECD (2002)

⁴⁰ Halverson (2004)

dens nélkülien nagy, a járműiparban például a 80-100 százalékos (I) vám 25 százalékra ment le négy év alatt.

A mezőgazdasági és élelmiszeripari vámok esetében a csatlakozás idején alkalmazott 18,9 százalékos átlagos szintet Kínának 15 százalékra kellett mérsékelnie. Itt is megfigyelhetőek vámcsúcsok, a vámok 0-tól 65 százalékig terjednek. Kína a mezőgazdasági termékek exporttámogatásának csökkentésére is tett vállalást.

A nem vámjellegű korlátozások terén Kína vállalta, hogy fokozatosan, egyrészt a belépéskor, de legkésőbb 2005 első napjáig megszünteti az importkvótákat, az engedélyezési rendszert, a kötelező pályáztatási előírásokat. Bizonyos ipari termékek esetében (polgári repülőgépek, orvosi berendezések, IT-termékek) a kontingensrendszer a csatlakozás napján ért véget, máshol (járművek és alkatrészeik) a beviteli kontingens 2005-ig évente növekedett, majd megszűnt. A mezőgazdasági tömegtermékeknél (búza, rizs, cukor stb.) Kína a mennyiségi korlátozásokat megszüntette, továbbá kedvezményes vámszintű kvótákat állított fel, amelyeket szintén fokozatosan emel. A piacra jutással összefüggésben Kína vállalta, hogy fokozatosan kiterjeszti a külkereskedelmi jogosultságot, ami által a kereskedelem a csatlakozást követő harmadik év végére formálisan alanyi joggá vált. Kivételt képeznek azok a termékcsoportok, ahol a csatlakozási jegyzőkönyv lehetővé teszi az állami kereskedelem fenntartását az import esetében (búza, kukorica, rizs, cukor, dohány, nyers és feldolgozott olaj, műtrágya, gyapot stb.), valamint az export esetében (tea, rizs, szója, olajtermékek, selyem, egyes vegyipari cikkek stb.).

A szolgáltatáskereskedelem terén Kína szintén komoly vállalásokat tett. Mint az előző alfejezetben láttuk, szinte minden szolgáltatási ágazatban végrehajtott valamilyen mértékű liberalizálást. Ezáltal korábban teljesen zárt vagy nagyon korlátozott ágazatok és tevékenységek váltak vagy válnak nyitottá a külföldi szolgáltatók és beruházók előtt. A legnagyobb változásokat a csatlakozási jegyzőkönyv a pénzügyi és banki szolgáltatások, a kereskedelem és a disztribúció, a kommunikáció és a turizmus terén írta elő. Néhány szolgáltatási ágazatban nem történik számottevő nyitás, ezzel együtt is megállapítható, hogy a szolgáltatáskereskedelemben is nagyobb a kínai piaci liberalizáció, mint számos fejlődő ország által tett WTO-vállalás.

Kína, amint az előző fejezetben részben már utaltunk rá, több, a WTO-fegyelem körébe tartozó kötelezettséget vállalt a csatlakozáskor. Kötelezte magát a szubvencióellenes megállapodás alkalmazására, ami ugyan néhány kivételes lehetőséget meghagyott (a kutatás és fejlesztés támogatása, a kedvezőtlen térségek megsegítése, környezetvédelmi tevékenység támogatása stb.). Elméletileg e téren Kína lényegében teljesíti a vállalt kötele-

zetségeket, ugyanakkor több külföldi forrás hangsúlyozza, hogy a kínai rendszer meglehetősen áttekinthetetlen, a szükséges adatok nem is hozzáférhetőek. Az amerikai üzleti körök által készített felmérések folyamatosan szóvá teszik, hogy habár bizonyítani nagyon nehéz, mégis az a tapasztalatuk, hogy a kínai piacon versenytorzító módon alkalmazott támogatást élvező szereplőkkel kell versenyezniük.⁴¹

Kína részesévé vált a kereskedelmet korlátozó beruházások szabályait rögzítő megállapodásnak (TRIMs), amelynek keretében vállalta, hogy megszünteti a különböző termékcsoportok esetében és különböző regionális szabályozási szinteken alkalmazott, egymásnak sokszor ellentmondó, áttekinthetetlen szabályait, és ezeket összhangba hozza a WTO-megállapodás rendelkezéseivel. E téren számos kritika fogalmazódik meg a kínai gyakorlattal szemben, ami a fő partnerek által emlegetett, a későbbiekben bemutatott konfliktusok egyik forrása.

A legtöbb bírálatot Kína és a kereskedelmi partnerei kapcsolatában a már-már örökzöldnek számító probléma, a szellemi tulajdonjogok védelmének helyzete, a WTO TRIPS megállapodásának hiányos alkalmazása kapja. Erre a tanulmány több része is tesz utalást. Itt csak a kérdés rövid árnyalására szeretnénk korlátozódni. Talán jogos a megállapítás, hogy a szellemi tulajdonjogok kezelésében, ezek védelmében indult Kína a legmesszebből más WTO-előírásokhoz viszonyítva. Ezt a kínai vezetők is elismerik, hangsúlyozva, hogy a szellemi tulajdonjogok védelmének az országban hiányoznak a kulturális, jogi és intézményi garanciái, ezek kialakítása pedig nehéz és időigényes folyamat.⁴² A helyzet orvoslása érdekében a kínai kormányzat egy átfogó akciótervet dolgozott ki, amelyet évente felülvizsgál, és amelynek középpontjában négy nagy kérdés, a védjegyszabályozás, a copyright, a szabadalmak oltalma és a szellemi tulajdonjogokat megtestesítő termékek kereskedelme áll. E területeken az akcióterv többek között olyan intézkedéseket helyez kilátásba, mint a jogalkotás, a propaganda, képzés és oktatás, a nemzetközi együttműködés, az üzleti fegyelem erősítése. A terv tartalmazza az intézményi kapacitás kialakítását is.⁴³ Az erőfeszítések ellenére megállapítható, hogy e terület jelenleg (és valószínűleg a következő időszakban is) a konfliktusok egyik fő forrása marad. Ez kihat a kínai termékekkel szembeni fellépésre a partnereknél, de súlyos következményei vannak a külföldiek beruházási tevékenységére is Kínában. A befektetésekből érdekelt szinte mindegyik amerikai cég azt érzékeli, hogy a kínai állapotok komolyan befolyásolják be-

⁴¹ The US-China Business Council (2007)

⁴² MOFCOM (2006b)

⁴³ MOFCOM (2006a)

ruházási készségüket a technológiai ágazatokban, korlátozza, hogy kutatás-fejlesztésüket Kínába helyezték.⁴⁴ Ez viszont a másik oldalon gátolja a kínai termelés technológiai szintjének korszerűsítését.

Kína WTO-beli szerepléséhez szorosan kapcsolódik a kereskedelmi konfliktusok és viták rendezésének eddigi gyakorlata, ennek tapasztalatai. Mint hangsúlyoztuk, a WTO-csatlakozáshoz fűzött kínai elvárások egyik legfontosabbika volt a kínai export piacra jutási feltételeinek javítása, ami nem csak a legnagyobb kedvezményes elbánás megadására szorítkozik, hanem magában foglalja a partnerek kereskedelmi, piacvédelmi gyakorlatának remélt enyhülését is.

A Kínával szembeni és a kínai kereskedelempolitikai gyakorlatot részletesen elemző tanulmány szerint⁴⁵ a WTO-ba való belépés előtt a kínai exporttal szemben a partnerek lényegében olyan keményen és diszkriminatív módon léphettek fel, ahogy akartak. A fellépés szigorúságára jellemző, hogy az 1990-es évtized közepétől a 2000-es évtized elejéig Kína az egyik leginkább érintett országa volt a piacvédelmi, elsősorban dömpingellenes eljárásoknak. Az eljárások megindításában legaktívabbak az úgynevezett „hagyományos négyek” („historical users”) voltak, az USA, az EU, Kanada és Ausztrália, ugyanakkor Kínával szemben meglepően nagy aktivitást mutatott még hat másik ország (Argentína, Brazília, India, Mexikó, a Dél-afrikai Köztársaság és Törökország). Ráadásul ezek nem csak kiemelkedő számban fordultak a kínai termékekkel szembe, hanem meglehetősen diszkriminatív módon használták a dömpingellenes intézkedéseket. Ez abban nyilvánult meg, hogy Kínával szemben az átlaghoz képest gyakrabban indítottak dömpingvizsgálatot, holott piaci részesedése nem volt a legnagyobb. Továbbá, a Kínával szemben indított eljárások az átlagnál nagyobb számban végződtek végleges határozattal, az eljárásokat a szokásos gyakorlattal szemben nagyon gyakran kizárólag egyedül Kínával szemben kezdeményezték, a kiszabott büntetők pedig rendre meghaladták az átlagos szintet. A dömpingváddal leginkább sújtott kínai termékek közé a kohászati, vegyipari termékek tartoztak, a textilipari áruk ellen nem indítottak intézkedéseket, mivel a 2005-ig fenntartott korlátozások védelmet nyújtottak. A 2001 előtti nagyon aktív antidömping tevékenység mögött több elemző azt vélte felfedezni, hogy a partnerek így próbálták nagyobb vállalatokra és piacnyitásra sarkallni Kínát. Ezért nem lett volna váratlan, ha a csatlakozása után mérséklődött volna a Kínával szembeni fellépés. Ezt remélte Kína is.

⁴⁴ The US-China Business Council (2007)

⁴⁵ Bown (2007)

Nem ez történt azonban. A 2002-2005-ös adatokat vizsgálva az említett tanulmány arra a következtetésre jut, hogy a dömpingellenes intézkedések száma összességében még növekedett is, nagyrészt ugyanazon országok részéről, amelyek a leggyakrabban éltek ezzel az eszközzel 2001 előtt. (Az USA-ban megnőtt, a „négyek” közül a másik háromban némileg csökkent a dömpingkezdeményezések száma.) Sőt, a fejlődő országok még aktívabbakká is váltak. Így kívánták ellensúlyozni a saját piacukon a Kína számára mások által nyújtott, a legnagyobb kedvezményből következő piacra jutási könnyítéseket, továbbá azért, mert elestek a Kínával szemben korábban alkalmazott autonóm vámemelési lehetőségétől. Az eljárások Kínára hátrányos diszkriminatív jellege sem enyhült, sem a végleges döntéssel végződött esetek arányát, sem a büntetővám nagyságát tekintve, sőt némileg erősödött. A megcélzott termékcsoportok között továbbra is a korábban említettek dominálnak.

A kínai oldalon is volt dömpingellenes fellépés. A dömpingellenes jogszabályt a WTO-belépés előtt, 1997-ben hozták meg. A csatlakozás előtt ritkán, csak 3 esetben folyamodtak ehhez az eszközhöz. Később azonban, (2002-től) a dömpingellenes kérelmek száma évente hússzal-harminccal növekedett. Ezek jellegzetesen a vegyipari termékekre, kisebb mértékben a kohászatra koncentrálnak. Ugyanakkor a kínai gyakorlatban nincs markáns partnerek szerinti differenciálás, általában nem kizárólag egy ország ellen lépnek fel. Nincs nagy különbség a kivetett pótvám szintjét tekintve sem, Kína nem alkalmazott kiemelkedően magas büntetővámot egy-egy országgal szemben. A bepanaszolt országok között elsősorban az USA, az EU, Korea, Japán, Tajvan és a nem WTO-tag Oroszország szerepel. A vegyipar (és kohászat) túlsúlyát ennek az eszköznek az alkalmazásában az magyarázza, hogy a WTO-tagság után Kína itt érzékeny és nagyarányú vámcsökkentéseket hajtott végre 2001-2002-ben, és a döntően hazai piacra termelő, területileg koncentrált nagy állami cégek kellő piacvédelmi nyomást képesek gyakorolni a hatóságokra. A jövőben nem zárható ki, sőt valószínűsíthető, hogy a kínai cégek nagyobb mértékben nyúlnak a dömpingellenes eljárásokhoz, mint védelmi eszközhöz.

A dömpingellenes intézkedéseken kívül a kereskedelmi gyakorlatban fontos szerepet töltenek be a védzáradék alapján meghozott lépések. Kína e téren is arra számított, hogy vele, mint WTO-taggal szemben a védzáradék intézkedések a „normál”, nem diszkriminatív WTO-szabályok szerint történnek.

A kínai csatlakozási jegyzőkönyv ugyanakkor mindjárt a kezdetektől speciális védzáradék lehetőséget nyitott a kínai termékekkel szemben. Ennek értelmében Kínával szemben 2014-ig alkalmazható az úgynevezett termékspecifikus védzáradék. A lényege, hogy bármely WTO-ország piaci

problémákra hivatkozva a „normál” védzáradéknál alacsonyabb piacvarási küszöb is elegendő az ellenintézkedések beindításához. Emellett lehetőséget ad harmadik országoknak is, hogy a kereskedelem áttérődésének veszélyére hivatkozva korlátozást állítsanak fel Kínával szemben, ha egy másik ország egy ilyen védzáradékot alkalmaz. Megjegyezzük, a specifikus, könnyebben beindítható és diszkriminatív védzáradék nem új a nemzetközi kereskedelemben, Magyarország GATT-csatlakozási jegyzőkönyvében is szerepelt ilyen. Kína 2001-es belépése óta 2007 közepéig 21 ilyen kezdeményezés történt a WTO-partnerek részéről, ebből addig hét végződött korlátozás felállításával. Az érintett termékcsoportok egyébként az antidömpingnek is leginkább kitett áruk, a védzáradékot kezdeményező országok szintén nagyrészt egybeesnek a dömpinget alkalmazókkal, köztük fejlődő országokat is találni (például India).

Kínával szemben érvényes és alkalmazható a WTO „normál” védzáradéka is. Ennek legfontosabb formai sajátossága, hogy minden WTO-országra alkalmazandó. A WTO megalakulás óta csaknem 150 új védzáradékvizsgálatot indítottak, ebből több mint 70 végződött globális korlátozás felállításával. Ezek természetesen érintik Kínát is. A globális, látszólag országsemleges védzáradék is alkalmas azonban arra, hogy diszkriminatív módon alkalmazzák. Egyrészt az ilyen intézkedés beviteli kvóta felállításával végződik, amelyet az alkalmazó ország hatóságai osztanak el, általában a hagyományos piaci részesedés alapján. Ez hátrányos lehet olyan országok számára, melyek az adott piacon és adott termék tekintetében új szereplők, mint sok esetben Kína. Másrészt a korlátozás alól felmentés adható a kis szállítóknak a de minimis szabály alapján, amelybe Kína nagy szállítóként legtöbbször nem esik bele. Harmadrészt, a korlátozás sokszor nem érvényes a preferenciális partnerekkel szemben. Kína, mint tudjuk nincs preferenciális szerződéses kapcsolatban a legnagyobb kereskedelmi partnereivel, így relatív hátrányba kerülhet.

Piacvédelmi eszközként működik a kiegyenlítő vámok rendszere is, amelyet a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlattal vagy állami támogatással szemben alkalmaznak. Ez egy adott országgal szembeni intézkedést jelent. Elterjedése viszonylag nem széleskörű, leggyakoribb alkalmazóik az USA, az EU, Kanada és Dél-Afrika. Kínával szemben két ilyen intézkedés van érvényben, mindkettőt Kanada hozta 2004-ben. Ez a helyzet azonban változhat. Egyrészt, mert a nagy partnerek (például az EU) a tisztességtelen kereskedelemre és az esetleg tetten érhető és bizonyítható kínai állami támogatásra reagálhatnak ezzel a fegyverrel. Másrészt az USA politikája is változóban van. Eddig az USA nem alkalmazta ezt az eszközt az állami kereskedelmi országokkal szemben, 2007-ben viszont másokkal együtt Kínára is kiterjesztette az ilyen típusú vizsgálatát bizonyos fajta papíripari termékek ügyében. A dolog érdekessége, hogy ezzel de facto kivette Kínát

az említett kategóriából, anélkül azonban, hogy elismerte volna piacgazdaságként.

Kína a növekvő antidömping aktivitása mellett alig élt eddig a védzáradék lehetőségével, egyetlen esetet kivéve, amikor a 2001-es amerikai acélkorlátozásra válaszul 2002-ben csatlakozott az USA-val szemben ellenlépést foganatosító országok csoportjához.

Érdekes megfigyelni Kína szereplését a WTO vitarendezési mechanizmusában, ami utalhat Kína esetleges jövőbeni magatartására, vagy előrevetítheti azt. Egyelőre e téren inkább Kína tanulási folyamatának lehetünk szemtanúi. Aktív, panasztevő szerepet eddig csak egyszer vállalt, az említett amerikai acélvitában, más esetben nem kezdeményezett vitarendezést. Passzív, azaz bepanaszolt, megtámadott helyzetben 2007-ig ötször szerepelt. Ebből három vitarendezés még folyamatban van, az USA által indított, az integrált áramkörökre kivetett adó ügyében 2004-ben visszavonta az intézkedést. Egy eljárás végződött 2008-ban elmarasztalással és a kínai gyakorlat megszüntetésére vonatkozó felhívással. Ezt a vitát az USA, Kanada és az EU kezdeményezte azon előírással szemben, hogy a Kínában működő autógyárak 60 százalékban kínai eredetű alkatrészeket kell, hogy beszereljenek. Figyelemre méltó ugyanakkor Kína meglehetősen aktív aktivitása olyan vitarendezési eljárásokban, ahol megfigyelőként, úgynevezett harmadik érdekelt félként vesz részt. Negyven ilyen eset volt 2007-ig. Mindez megerősíti a tanulási folyamatról elmondottakat, amire valószínű szükség is lesz Kínának, nemcsak azért, mert a jövőben aktív, panaszos félként is gyakrabban felléphet, hanem azért is, mivel a kínai termékek jelentős része a kereskedelem érzékeny szegmensében forog, a kínai belső gyakorlat is sok támadásnak van kitéve, bepanaszolt félként is gyakrabban vonhatják majd be a vitarendezésbe.

Kína WTO-beli szerepléséhez és teljesítményéhez a csatlakozási vállalkozások teljesítése és a kereskedelmi viták mellett hozzá tartozik a dohai fordulóban eddig képviselt álláspontja és a naprenden lévő témákkal kapcsolatos magatartása.

A dohai fordulóval kapcsolatos általános álláspontot a kínai politikai és kereskedelempolitikai vezetés többször is kifejtette.⁴⁶ A forduló sikeres lezárása mellett elkötelezettség erősen tükröződik a kínai pozícióban. Ugyanilyen hangsúllyal szerepel ugyanakkor a kiegyensúlyozott eredmény melletti elkötelezettség. A fejlődő országok számára a jelenlegi rendszer Kína szerint nem kiegyensúlyozott, mivel az engedmények és az ajánlatok nem tükrözik ezek igényeit. Az uruguayi forduló eredményeit ebből a szempontból tartják célszerűnek továbbfejleszteni. A mezőgazdasági ke-

⁴⁶ Például: MOFCOM (2005) és MOFCOM (2006c).

reskedelem ügyét kulcskérdésnek tartja Kína, ugyanakkor az eddigi liberalizációs javaslatokat kivitelezhetetlennek és károsnak tartja saját és más fejlődő országok szempontjából. Felvetették ebben a szektorban a fejlődők számára kialakítandó, a speciális védzáradék mechanizmusához hasonló pótlólagos védelmi eszköz szükségességét. A szolgáltatások kereskedelmének liberalizálásában igénylik, hogy vegyék figyelembe a fejlődő országok sebezhetőségét és gyengébb pozícióját. A csatlakozáskor tett vállalásait a szolgáltatási ágazatban Kína nem kívánja bővíteni. Elutasítanak minden kísérletet a fejlődő országok megosztására. Támogatják és szükségesnek tartják a speciális és differenciált elbánást.

Az elmondottakból egyértelműen látszik, hogy Kína a fejlődő országok érdekeinek meghatározó képviselőjeként pozicionálja magát. Ezt a törekvését alátámasztja a WTO-ban követett koalícióépítő és koalícióformáló magatartása. A WTO Cancúni miniszteri értekezlete során Kína az akkor kialakult csoport, az úgynevezett G20 (Brazília és India mellett), ha nem is fő hangadójaként, de meghatározó vezetőjeként vállalt szerepet. Ezt azóta is megtartotta, igyekszik az egyébként több kérdésben megosztott csoportot egyben tartani, fellépését koordinálni. Ez várhatóan a későbbiekben is jellemző lesz Kínára. Az utóbbi években emellett Kína koalícióépítő érdeklődése regionális fókuszálódást is mutat. Egyre inkább az ASEAN-térség egyik fő érdekképviselőjeként lép fel, amely térség vonatkozásában szerződéses kapcsolatai is erősödő kötődést alakítanak ki. Ezt a szerepet a jövőben várhatóan megpróbálja növelni, ugyanakkor e térség más országai részéről az eddigieknél nagyobb egyensúlyozó törekvések mutatkozhatnak a kínai vezető szerep kiegyensúlyozása érdekében.⁴⁷

Végül, Kína WTO-beli törekvései kapcsán érdemes újból kitérni a tanulmány egyik korábbi részében tett megállapításra a kínai viszonyról a multilaterális versus bilaterális liberalizációval kapcsolatban, az e téren követett magatartására. Kína, mint minden WTO-tag természetesen hangsúlyozza a multilaterális szabályozási séma és megoldások elsődlegességét. Ugyanakkor, szintén majdnem minden WTO-taghoz hasonlóan az elmúlt években, a WTO-ba való belépést követően meglehetősen aktív bilaterális preferenciális szerződésrendszer kialakításába kezdett. Érdeklődésének középpontjában az ázsiai és Csendes-óceáni térség áll. Az ASEAN-nal 2002-ben kötötték meg a keretegyezményt a gazdasági együttműködésről, amely a későbbiekben előírányozta a szabad kereskedelem kialakítását. Folytatásként 2004-ben aláírták az árukereskedelemtől szóló egyezményt, ami a szabadkereskedelmi megállapodás magja. Egy évvel később Kína és hat ASEAN-ország megkezdte a vámcsökkentés

⁴⁷ Prieur-Serrano (2006)

végrehajtását, amihez a többi ország később csatlakozott. A tervek szerint a vámlebontást 2010-re kell befejezni. Kína és Chile 2005-ben írta alá a kétoldalú szabad kereskedelemről szóló szerződést, amely 2006-ban hatályba is lépett. Elsőként a fejlett ipari országok közül Kína Új-Zélanddal írt alá hasonló szerződést. Előrehaladott tárgyalások folynak Ausztráliával is. Aláírt szerződése van Kínának Pakisztánnal. Bizonyos szinten, feltáró vagy kezdeti stádiumban vannak Kína szabadkereskedelmi tárgyalásai Indiával, a tervekben szerepelnek az Öbölmenti Együttműködési Tanács országai, több dél-amerikai ország, és Ázsia néhány országa (például Korea). A Kína részvételével szerveződő hatalmas távol-keleti szabadkereskedelmi rendszer minden bizonnyal fontos hatással lesz Kína fő partnereinek, például az Európai Uniónak a térséghez és abban Kínához fűződő viszonyára, esetleg preferenciális szerződéses politikájára.

4) Kína konfliktusai WTO-partnereivel

4.1. A partnerek szempontjai

Kína WTO-tagságát, mint láttuk, 15 évnyi tárgyalássorozat, valamint a legnagyobb partnerekkel (pl. EU-val, USA-val) kötött kétoldalú egyezmények előzték meg. Ez utóbbiakban, valamint magában a WTO-csatlakozási egyezményben Kína hitet tett a WTO legfontosabb alapelvei mellett (melyek a piacrajutásra, a diszkrimináció-mentességre, a nemzeti elbánásra és a transzparenciára vonatkoznak). Megígérte, hogy a fenti elveknek megfelelően gyökeresen átalakítja kereskedelmi rendszerét, s megnyitja hatalmas piacát a nemzetközi verseny előtt.

A WTO-tagság első évében még tartott a lelkesedés és a lendület: Kína jelentős haladást ért el a kereskedelem liberalizálása terén. Több mint ezer törvény, rendelet és egyéb intézkedés tekintetében fogantatosított lépéseket elfogadásuk, módosításuk vagy eltörlésük érdekében. A rákövetkező évben (2003-ban) azonban lelassult a reform, 2004 júliusában pedig az USA már sikeres támadást intézett Kína ellen a WTO vitarendezési fórumán.⁴⁸ Ha megnézzük az *9.* és *10. ábrát*, látható, hogy mind az EU, mind pedig az

⁴⁸ Az USA nehezményezte, hogy Kína részleges ÁFA-visszatérítésben részesíti integrált áramköröket előállító vállalatait, mely gyakorlat versenyhátrányt jelentett a külföldi, hasonló profilú cégek számára a kínai piacon. Kína elismerte az amerikai vádak jogosságát, és megegyezett az amerikai kormánnyal gyakorlatának záros határidőn belüli megszüntetéséről. Forrás: WTO (2008b).

Egyesült Államok tekintetében kb. 2002/2003-tól kezdődően gyorsult fel a kínai kereskedelmi többlet felhalmozódása. Ez némileg módosította a kínai gazdaság- és kereskedelempolitikai lépések megítélését, szaporította azok felemás, lassú vagy nem következetes végrehajtásával összefüggő konfliktusokat.⁴⁹

Az amerikai és az európai elemzők igencsak hasonlóan vélekednek arról, hogyan is alakulhatott ki a hatalmas kereskedelmi hiány Kínával szemben. Az alábbiakban megpróbáljuk számba venni a legfőbb tényezőket.

A jelentős vámleépítés ellenére számos, néhány alapvető termékkörben (pl. textil-ruházati termékek, bőr- és szőrmeárúk, cipők, kerámiák, acél és járművek) megmaradtak a vámcsúcsok. Ide tartozik, hogy 2005 óta Kína az új Acélipari Fejlesztési Politika keretében a WTO szellemével homlok-egyenest ellenkező gyakorlatot próbál meg bevezetni. Meghatározza az iparági szereplők számát, térbeli elhelyezkedését, az előállítandó termékek típusát, az alkalmazott technológia fajtáját stb. Előírja, hogy ahol csak lehet (rendelkezésre áll) hazai beszállítóknál kell megrendelni az alapanyagokat, alkatrészeket illetve technológiákat. A külföldi cégekkel való együttműködésben a beruházás feltételei között szerepel a kötelező technológia-átadás. A járműalkatrészek esetében külön problémát jelent, hogy bár a vámok viszonylag alacsony (10%-os) szintre kerültek, a kínai hatóságok rendszeresen a kész járművekre érvényes 25 százalékos vámot vetik ki, mondván, hogy az alkatrészekből a teljes autót össze lehet állítani. Ez a gyakorlat arra kényszeríti a külföldi autógyártókat, hogy helyi összeszerelő üzemekhez a kínai háttérparból szerezzék be az alkatrészeket. A trendet erősítette Kína 2004. áprilisi, az autóipari fejlesztésekre vonatkozó politikájának felülvizsgálata, mely a hazai szállítók preferálása mellett a beruházó cégeket arra kötelezte, hogy kutatási-fejlesztési tevékenységet is telepítsenek Kínába. Márpedig a WTO-csatlakozási szerződésben Peking lemondott erről a módszerről.⁵⁰ Mondanunk sem kell, hogy a helyi beszállítási hányad, valamint a fejlett technológia átadásának ily módon történő kieroszakolása ellentétes a WTO alapelveivel.

A nem tarifális kereskedelemkorlátozó eszközök közül kiemelendő, hogy a termékeket kísérő okmányokkal, eredetigazolással, valamint a címkézéssel, egészségügyi standardokkal stb. kapcsolatos szabályozás sokszor átláthatatlan, nem felel meg a nemzetközileg elfogadott normáknak, és regionálisan jelentős eltéréseket mutat. A helyi hatóságoknak jelentős

⁴⁹ Megjegyezzük, hogy a konfliktusok némileg érthetőbbé válnak a 11. ábra alapján, amelyből kiderül, hogy az utóbbi 6 évben a kínai export dinamikája még a szédítő ütemű gazdasági növekedés dinamikáját is folyamatosan meghaladta.

⁵⁰ America.gov (Telling America's Story) 2004; Global Europe, 2008.

mozgásterük van a szabályok értelmezésében. Az ebből eredő költségek és kérések elsősorban a kis- és közepes vállalkozások számára nehezítik meg, lehetetlenné teszik szinte, hogy bejussanak a kínai piacra.

Bár Kína kötelezte magát, hogy a WTO-ba való belépését követően a lehető legrövidebb időn belül csatlakozik a multilaterális Közbeszerzési Egyezményhez, ezen a téren évekig semmi sem történt. Jelenleg ott tart a dolog, hogy Kína megígérte, 2008 folyamán megkezdje az egyezményhez történő csatlakozásáról szóló tárgyalásokat. Az amerikai és európai vállalatok számára a közbeszerzési piacok jelentős része továbbra is elérhetetlen. Egyes szektorokban a külföldi cégek csak akkor vehetnek részt a versenytárgyalásokon, ha kötelezik magukat technológiájuk átadására.⁵¹

A feldolgozóipar és a szolgáltatások bizonyos szektoraiban a külföldi befektetők még ma sem létesíthetnek százszázalékosan a tulajdonukban lévő leányvállalatokat. A kínai hatóságok arra kötelezik őket, hogy a helyi cégekkel közös vállalkozásokat hozzanak létre. A telekommunikáció és a pénzügyi szolgáltatások terén – a jelentős, a nemzetközi standardoknál lényegesen nagyobb erőfeszítést igénylő tőkebefektetési követelmények, valamint az igen bonyolult engedélyezési eljárás miatt – a külföldi cégek nem tudnak komoly piacrészesedést elérni. A feldolgozóiparban – elsősorban az autógyártás, a petrokémia és az acélgyártás területén – Kína továbbra is fenntartja beruházás-korlátozó politikáját.⁵²

Az agrárszektorban Kína kétféleképpen torzítja a piaci versenyt. Egyrészt, a már említett nem tarifális eszközök alkalmazása mellett gátolja a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek kínai piacra jutását – az átláthatatlan egészségügyi és karantén előírások, valamint az ún. minimális importár alkalmazása segítségével. Ez utóbbi egy már rég elfelejtett amerikai piacvédelmi eszközre (az *American Selling Price*-ra) emlékeztet, amennyiben a vámot nem a termék számla szerinti értékére, hanem egy előre meghatározott árra vetik ki. Mivel Kína 2001 decemberében csatlakozott a WTO értékelési rendszeréhez, nem a vámszervek, hanem a piac kellene hogy „beárazza” az importált termékeket. A vámszervek elvileg csak abban az esetben térhetnek el ettől a gyakorlattól, ha bizonyítani tudnák, hogy nem a valós áron érkeznek az import.⁵³

Másrészt, Kína újabban exportkorlátozást is alkalmaz, részben a hazai ellátásbiztonság érdekében, részben az inflációs nyomás enyhítése végett. Az intézkedések erejét tekintve három fokozat ismeretes. Első lépésként, 2007. december 20-án, a HS 100110-120810 közötti termékkörben 84-

⁵¹ Európai Bizottság (2006)

⁵² EU-China Trade: Questions and Answers – Strasbourg, 24 October 2006.

⁵³ EU-honlap: Food & Beverage working group.

féle termék (rizs, búza, kukorica és egyéb gabonafélék, olajosmagvak, valamint az ezekből készült malomipari termékek, lisztek, darák) esetében visszavonták a tizenhárom százalékos exporttámogatást, mely a kereskedői profit zömét adta. Másodsor, 2008 januárjában, amikor a világpiaci áremelkedések miatt továbbra is folytatódtek a kiszállítások, exportadókat vezettek be az említett termékkörben, amit később kiterjesztettek a gyapotra, a műtrágyákra és egyéb farm-inputokra. Végül, azon feldolgozott malomipari termékeknél, ahol sem az exporttámogatás visszavonása, sem exportadó kivetése nem bizonyult elegendőnek, és az export még mindezek ellenére is életképes maradt, kilátásba helyezték az engedélyezési rendszer visszaállítását. Az intézkedéstől a kínai gabona, olajosmag és lisztexport jelentős visszaesését remélik 2007/2008-ban, és mindazon rákövetkező években, amíg a korlátozások érvényben maradnak.⁵⁴ Bár az export korlátozása általában, és az exportadó intézményének eltörlése nem szerepel a WTO dohai forduló napirendjén, Kína külföldi bírálói mégis joggal róják föl, hogy az említett intézkedések nem felelnek meg a világkereskedelmi játékszabályok szellemének.⁵⁵

A szellemi tulajdonjogok elégtelen védelme komoly gondot okoz a külföldi vállalkozásoknak. Az EU-ban például, a külső határain lefoglalt hamisítványok közül a legtöbb kínai eredetű. Bár Kína – WTO-csatlakozásáról szóló szerződésének megfelelően – átemelte nemzeti jogrendszerébe a szellemi tulajdonjogok védelméről szóló rendelkezéseket, rengeteg kiskapu maradt. A törvények alkalmazását, érvényre juttatását illetően óriási különbségek vannak aszerint, hogy a hatalmas ország mely tartományában járunk. A hamisítás korántsem korlátozódik a kisméretű tárgyakra (pl. zenei CD-kre, vagy márkás ruházati termékekre): Kínában legalább féltucatnyi helyen komplett kisautókat (pl. a német Daimler márkái között található *Smart*-ot) másolnak, és exportálnak óriási haszonnal a világ számos országába.⁵⁶ Minthogy a külföldi cégek számára a kínai törvénykezési és bírósági rendszer nem nyújt megfelelő védelmet a hamisítók el-

⁵⁴ Hasonló akcióra már volt példa: miután 2006-ban Kína etanol-exportja – a nekilóduló világpiaci energiaáraknak köszönhetően – több mint 500 százalékkal nőtt, 2007 januárjától megszüntették az exporttámogatást, mire a kiszállítás 87 százalékkal csökkent az előző évhez képest. (USDA 2008)

⁵⁵ A kínai kormány összességében igen széleskörűen avatkozik be az agrárarok alacsony tartása érdekében: az export megdrágításával, illetve akadályozásával; a műtrágyák és egyéb farm-inputokra kivetett exportadóval; a kukorica-alapú etanol-üzemek beruházásainak leállításával; a farmok növekvő szubvencionálásával, valamint biztosítási programok beindításával; a termelői adók csökkentésével; a Renminbi néminemű felértékelésével; az élelmiszerárak szabályozásával; fogyasztói árkiegészítéssel és növekvő állami készletezéssel. (USDA 2008)

⁵⁶ *AutoBild* – Magyarország 2008. március

len, az USA 2007 áprilisában – egy sor fejlett és fejlődő ország (köztük Japán és az EU) harmadik félként való közreműködése mellett – *panel* (WTO-s vizsgálóbizottság) felállítását kezdeményezte Kínával szemben a szellemi jogok megsértése ügyében. A panelban az USA többek között arra szeretne választ kapni, mekkora kell legyen a hamisítványgyártás és -kereskedelem küszöbértéke, hogy a kínai hatóságok eljárjanak; mi lesz a sorsa az elkobzott termékeknek; és milyen büntetőjogi procedúra vár a hamisítókra.⁵⁷

Egyéb, Kína szélesebb értelemben vett gazdaság- és társadalompolitikáját érintő kritikák is megfogalmazódnak az amerikai és az uniós hivatalokban:

- * Az állami szubvenciók rendszere még igen kiterjedt. Ezenkívül, a vezető kínai cégek kedvező feltételekkel juthatnak hitelhez, és egyes, az iparpolitika homlokterében lévő szektorok (pl. autóipar, acélgyártás) masszív támogatások átfogó rendszerével képesek erőteljesen növelni a termelést és az exportot. Ez utóbbit az adórendszer is elősegíti, amelyben a kedvezményeket a nemzeti hozzáadott érték és az exportteljesítmény arányában méri.
- * Az árfolyam-politika szintén olyan eszköz, mely rendkívüli mértékben növelheti egy ország külpiaci versenyképességét. A kínai fizetőeszközt 2005 közepéig az amerikai dollárhoz kötötték, azóta pedig mérsékelt felértékelésbe kezdtek. Bár a felértékelődés némileg javítja a kínai lakosság fizetőképességét, és az importált javak fogyasztása is érezhetően nő, ez az árfolyam-politika azonban még messze nem követi a tényleges termelékenységi változásokat: a kínai árucikkeket továbbra is végtelenül alacsony áron lehet a külföldi piacokon értékesíteni.⁵⁸
- * Minthogy a közszolgáltatások, elsősorban az egészségügyi és nyugdíjellátás fejlődése jelentősen elmarad az ipari szektoroké mögött, a lakossági és a vállalati megtakarítás rendkívül magas. Ez korlátozza a belső fogyasztást, ergo a külföldi árucikkek piacra jutásának a lehetőségét is, ugyanakkor a megtermelt árucikkeket szükségképpen az exportpiac felé tereli.
- * Kínában a környezetvédelmi standardok messze elmaradnak a fejlett országok normái mögött. Ez nemcsak azt jelenti, hogy a helyi vállalkozások szennyezőbb (s ezáltal olcsóbb) technológiákat alkalmaznak, de Kína bizonyos környezetbarát termékek, illetve szolgáltatások importját is tiltja. Az elavult technológiák alkalmazása nem csupán jelentős költ-

⁵⁷ WTO (2007c): Règlement des différends: Affaire DS362, Chine – Mesures affectant la protection et le respect des droits de propriété intellectuelle.

⁵⁸ A Kína WTO-csatlakozása utáni két évben a júan 7,10-ről 10,40 fölé gyengült az euróval szemben, azóta pedig ezen érték körül ingadozik. Forrás: Urban (2008).

ségelőnyhöz juttatja a kínai telephelyű vállalatokat, de sokszor előfordul, hogy veszélyes termékek kerülnek ki a gyártószalagokról: az EU-ban például, a nem-mezőgazdasági termékekkel kapcsolatos egészségügyi riasztások fele kínai eredetű árucikkekkel kapcsolatos.

- * Az ILO (Nemzetközi Munkaügyi Szervezet) nyolc alapvető szabályozásából négyet (a szabad egyesülés, a kollektív szerződés, a kényszermunka és a munkavédelem témakörében) Peking mind a mai napig nem ratifikált.
- * Végül, a verseny szabadságát torzítja az a mód is, ahogyan Kína a természeti erőforrások megszerzéséért folytatott versenyhez viszonyul. Peking módszeresen nyomul előre a világ számos, ásványi kincsekben gazdag térségében (Perzsa-öböl, Afrika stb.), és néhány esetben a nyersanyagok importjának szubvencionálásával jelentős versenyelőnyt biztosít a hazai iparnak. Ugyanakkor, Kína korlátozza saját természeti forrásainak (pl. szén, kocsz, szupermágnés, nyersbőrök, selyem stb.) exportját, ami csökkenti ezen termékek világpiacát, s mesterségesen magasán tartja árukat.⁵⁹

Tény, hogy az EU-ban és sok más országban (pl. Indiában⁶⁰) Kína vezeti az antidömping eljárással érintett országok listáját. Az Egyesült Államokban jelenleg is több mint 50 termékkategóriában (pl. krepp-papír, színes televízió, műanyag bevásárló-tasak, fából készült hálósobabútor, acél kerítésoszlop, szaharin, garnélarák stb.) van érvényben kínai importra kivetett pótvám.⁶¹ Az EU-ban is számos termékre (különböző acéltermékekre, lábbelikre stb.) vetettek ki pótvámot. A WTO Textilegyezmény 2004 év végi kifutása után pedig előzönlötték az uniót a kínai eredetű textiliák és ruházati termékek. 2005 első három hónapjában blúzokból, ágyneműkből és pólókból több mint kétszeresére, férfinadrágokból több mint négyszeresére, pulóverekből pedig több mint ötszörösére nőtt a behozatal mennyisége 2004 hasonló időszakához képest. Mivel a Kína WTO-csatlakozási jegyzőkönyvében szereplő speciális textil-védzáradék (*Textil Specific Safeguard Clause*, TSSC) csak korlátozott válaszlépéseket tett volna lehetővé (pl. év végéig szóló érvényességgel), Brüsszel kétoldalú tárgyalásba kezdett Pekinggel a probléma orvoslására. Végül, 2005 júniusában, Sanghajban sikerült tető alá hozni egy, az EU kínai textil-ruházati importját (2008 végéig) szabályozó egyezményt, amely az említett védzáradéknál (TSSC) sokkal szigorúbb korlátok közé szorítja a forgalmat: 10 termékkategóriában évi 8-12,5 százalékos mennyiségi növekedést en-

⁵⁹ Európai Bizottság (2006)

⁶⁰ The Economic Times 2008

⁶¹ America.gov (Telling America's Story) 2005

gedélyez a 2005, 2006 és 2007-es évekre. (5. táblázat) Az egyezményben az EU kötelezte magát, hogy a megállapodás hatálya alá nem tartozó termékekre, valamint a 2008-as évre vonatkozóan nem alkalmazza a TSSC-t, és konzultációt kezdeményez az esetlegesen felmerülő problémák megoldására.⁶²

4.2. A konfliktusok kínai szemmel

Kína a jelenlegi helyzetben három témakörben szeretne haladást elérni. Peking azt szeretné, ha legnagyobb és legfejlettebb partnerei (EU, USA, Japán stb.):

- * minél előbb megadnák a piacgazdasági státuszt Kínának;
- * feloldanák az országot érintő fegyverembargót;
- * és visszaszorítanák (meg- illetve beszüntetnék) az antidömpinggel, és más diszkriminatív hatású eszközzel operáló kereskedelmi politikájukat és gyakorlatukat – például körültekintően és mértékletességgel élnének a Kína WTO-csatlakozási szerződésében szereplő ún. Átmeneti Termékspecifikus Védzáradék, angol rövidítéssel TPSSM⁶³ kínálta lehetőséggel.

A felsorolt témák közül a fegyverembargó inkább politikai ügy – ezért nem tartjuk elemzésünkbe tartozónak. A piacgazdasági státusz megtagadása érzékenyen érinti Kínát. WTO-csatlakozási szerződése értelmében a többi tagország 2015-ig megteheti, hogy nem tekinti Kínát piacgazdaságnak. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az ellene dömpinggyanúval élő országok a vám alapjául szolgáló reális ár meghatározásakor egy másik, valóban piacgazdasággal rendelkező ország (pl. India) árait veszik számításba. Minthogy ez a gyakorlat az adott termék vonatkozásában eliminálhatja az ország telephelyi előnyeit, Peking igyekszik nyomást gyakorolni kereskedelmi partnereire a piacgazdasági státusz megadása ügyében. A mai napig elsősorban a Kínához földrajzilag közelebb fekvő, csendes-óceáni térség országai (pl. az ASEAN-országok, Brazília, Argentína, Chile és Peru) voltak azok, akik az erőviszonyok és a gazdasági haszon mérlegelésével teljesítették Peking követelését.⁶⁴

Amikor a WTO új tagállammal bővül, a csatlakozási jegyzőkönyv általában tartalmaz egy listát azon engedményeikről, melyeket az új tagállam a

⁶² Európai Bizottság 2005

⁶³ Transitional Product-Specific Safeguard Mechanism

⁶⁴ America.gov (Telling America's Story) 2005

WTO más tagországaival előzetesen lefolytatott tárgyalásai folyamán tett. A lista általában egy standardizált dokumentum, Kína WTO-csatlakozási jegyzőkönyvének 16. cikkelye azonban egy igen speciális engedményt (*TPSSM*) szentesít.⁶⁵ Az „átmeneti termékspecifikus védelmi mechanizmus” –, amelynek leírása az Európai Tanács 427/2003-as rendeletében is megtalálható,⁶⁶ – a gyakorlatban azt jelenti, hogy Kínával szemben a többi WTO-tag az általános védzáradékban szereplőnél kisebb, enyhébb fokú piacszűrés esetén is alkalmazhat védintézkedéseket. A 16. cikkely értelmében, a túlzottan gyorsan növekvő, kínai eredetű import által érintett ország már *jelentős* károkozás, vagy annak veszélye esetén is elindíthatja a védelmi mechanizmust (konzultáció Kínával, majd annak eredménytelen-sége esetén ellenintézkedés foganatosítása), miközben az Uruguayi GATT-egyezmény ezt csupán *súlyos* károkozás (vagy annak veszélye) esetén engedi meg.⁶⁷ A kínai WTO-csatlakozási protokoll lényegében már a „dömping fokozatú” piacszűrés (vagy annak veszélye) esetén is a szigorúbb („védintézkedés jellegű”) válaszleépéseket helyezi kilátásba.⁶⁸ A kínaiak azt is nehezményezik, hogy a 16. cikkely a kereskedelem eltérítéseként értékel – és természetesen hasonló ellenintézkedésekre jogosít –, ha egy WTO-tagállam védintézkedései miatt az ő piacáról kieső kínai export egy másik tagországban okoz *jelentős* (és nem *súlyos*) piacszűrést.⁶⁹ Itt megint csak az a helyzet, hogy egy adott esemény (kereskedelem-eltérítés) veszélye vagy bekövetkezte esetén, Kínával szemben a többi WTO-tagországnak joga van a szokásosnál keményebb fellépésre.

Kína általában megpróbál rugalmasan reagálni a fejlett országok „támadásaira”. Az esetek többségében hosszas tárgyalásokba bocsátkozik, s az azokat lezáró egyezményekben ígéretet tesz kereskedelmi gyakorlatának felülvizsgálására. Ugyanakkor, az egyezmények gyakorlati megvalósulása során kiderül, hogy a papíron lefektetett elképzelések igen nehezen jutnak érvényre a gyakorlatban. Arra is van példa, hogy a kínai kormány adatokkal alátámasztva igyekszik bizonyítani: szó sincs dömpingről, a kínai (pl. nyersvas és acél) termékek térhódításában azok versenyképessége, az irántuk megnyilvánuló kereslet dinamizmusa játszik szerepet.⁷⁰

⁶⁵ WTO (2001): Protocol on the Accession of People’s Republic of China.

⁶⁶ Tanács (2003): Council Regulation (EC) No 427/2003.

⁶⁷ Lásd: WTO (1994): Résultats des négociations commerciales multilatérales du cycle d’Uruguay, Annex 1A: Accords sur les sauvegardes, Article 2.

⁶⁸ Lásd: WTO-homepage Anti-dumping, subsidies, safeguards: contingencies, etc.

⁶⁹ Eun Kyeong Lee (2005): Transitional Product Specific Safeguard Mechanism – a WTO-Minus measure of the Protocol on the Accession of the People’s Republic of China and its implication on the WTO legal system.

⁷⁰ MOFCOM 2008

A leírtak alapján szembevetve a kettősség: egyrészt alapvető változások indultak el Kína gazdasági és kereskedelmi rendszerében, ugyanakkor a partnerek részéről számos jogos kritika éri a kínai gyakorlatot. Ennek több magyarázó tényezője lehet.

A kínai vállalatok papíron kimutathatóan jelentősek, más fejlődő országokhoz képest szintén nagyoknak tekinthetők, gyakorlati átültetésük azonban lassú és nem teljes. Ráadásul a kormányzati szintű vállalatok helyi megvalósítása sokszor részleges, torz és ellentmondásos. Leképezik a bonyolult belső érdekviszonyokat, a regionális sajátosságokat hangsúlyozó helyi vezetés és a központ ellentéteit, tükrözik a regionális szabályozási kapacitás gyengeségeit, a több szektorban meghatározó alkuerővel bíró állami vállalatok nagy és torzító alkuerőjét, de valószínűleg visszavezethetők a központi hatalom mögött álló pártirányításon belüli eltérő, egymással küzdő koncepciókra is.

Magyarázat lehet az is, hogy a WTO-csatlakozáskor Kína a partnerek nyomására rövid távon nehezen teljesíthető kötelezettségeket is vállalt. E vállalatok gyors és maradéktalan teljesítését gátolja, hogy a nemzetközi normákat egy nagymértékben eltérő gazdasági-társadalmi kultúrába, sajátos jogi-szabályozási hagyományokba kell beilleszteni. Ez kiváltója lehet a szellemi tulajdonjogokat, a környezetvédelmet, a munkajogot és az állami beavatkozásokat érő kritikáknak. Több esetben a vállalatok teljesítését hátráltatja a mögöttes szabályozás, a „szoft” intézkedések kialakulatlansága vagy ellentmondásos állapota (okmányolás, tulajdoni előírások, a technológia átadásra vonatkozó előírások, az állami beavatkozás erős hagyományai stb.). Ezek csökkentik a vállalatok értékét, kihasználhatóságát a partnerek számára.

A kritikákat kétségtelen mulasztások is magyarázhatják (például a Közbeszerzési Egyezményhez való csatlakozás halasztása). A felerősödő kínai importhelyettesítési törekvések keményítik a technológiai eljárások átadásához kapcsolódó, a WTO-vállalatokkal akár ellentétes gyakorlatot. Végül említendő még egy, Kína és az országot kritikával illető partnerei közötti érdekviszonyokra és alkura visszavezethető ok. A beáramló nagy mennyiségű kínai kivitel némileg módosítja a kétoldalú kapcsolatok megítélését, érdekegyensúlyát. Az Európai Bizottság például többször hangsúlyozta, hogy a nagy kínai kereskedelmi aktívum csak úgy kezelhető, ha Kína gyorsabban és nagyobb mértékben javítja a partnerek piacra jutási feltételeit, e nélkül a helyzet érzékenyebbé válhat, és ellenlépések megtételéhez vezet. A piacra lépési korlátok ilyen helyzetben érzékenyebben érintik a partnereket a néhány évvel korábbi állapothoz képest. A meglévő konfliktusok folyamatos hangsúlyozásával a kínai piacra jutásban alapvetően érdekelt meghatározó WTO-országok nyomást kívánnak gyakorolni Kínára

a kötelezettségek teljesítése, tényleges kihasználhatóságuk növelése érdekében, esetleg a tárgyalások során pótlólagos kínai vállalatok megtételére.

5) Összefoglaló következtetések

Az eddigi tapasztalatok alapján elmondható, hogy Kína WTO-csatlakozása sikerrel járt a hazai belső reformok továbbvitele szempontjából. A folyamatos gazdasági növekedés és a jelentős vállalatok terén megtett lépések a korábbinál jóval elérhetőbbé, vonzóbbá, liberalizáltabbá, ténylegesen kihasználhatóbbá tették a világpiac e földrajzi régiójában rejlő gazdasági lehetőségeket. Ez főleg a fejlett ipari és a gazdaságilag erősebb, nagy exportképességű fejlődő országok hasznára válik. A megnyíló kínai piac (például a mezőgazdaság, a szolgáltatások legtöbb ágazata) pótlólagos exportlehetőséget teremt e piacnyitást sikeresen kihasználó iparágak számára, versenyképes termék, tudás és technológia exportjuk növekedési kilátásait tovább erősíti.

A fennálló konfliktusok ellenére a kínai üzleti környezet változásai a korábbi helyzethez képest összehasonlíthatatlanul áttekinthetőbbé tették az ország gazdaságát. Ez a WTO-belépés komoly haszna a partnerek számára. A nemzetközi fegyelem és normák további érvényesítésének a WTO kerete a kínaiak által is elfogadott, szükséges fegyelmező és kényszerítő eszközévé vált, ennek további erősítésében a WTO-partnerek, köztük Magyarország, érdekeltnek maradnak. A kormány szinten tett vállalatok azonban, mint láttuk, nem egyformán érvényesülnek a helyi szinteken, ahol még mindig, és várhatóan a jövőben is érvényesülnek helyi szabályozásbeli sajátosságok, amelyekkel egy darabig együtt kell élni. A nem globális exportőrök számára talán megfontolandó, hogy kivitelüket és tevékenységüket kezdetben koncentrálják egy-egy megismert, áttekinthetővé vált kínai régióra.

A kínai piacon kevesebb kereskedelmi tapasztalattal rendelkező országok – mint Magyarország – számára egyrészt a nagyobb vagy regionális piac egy-egy kisebb, speciális, különleges technológiát vagy tudást feltételező szegmensében adódik mozgástér. Másrészt, talán ennél is fontosabb, beszállítóként vagy közreműködőként való bekapcsolódásuk a kínai piacon sikeres multinacionális cégek offenzívájába.

A kínai export jelentős bővülése természetesen óriási versenyt teremt a világpiacon, ami egyaránt érinti legfontosabb partnereit, és érzékeny háttással jár a gyengébb fejlődő országokra nézve. A gazdaságilag nagyobb

alkuerővel rendelkező, hatékony és kifinomult kereskedelempolitikai eszközrendszerrel és gyakorlattal rendelkező országok, de újabban a hozzájuk társuló számos fejlődő állam piacvédelmi fellépése a bővülő kínai export és kereskedelmi aktívum hatására a 2001 előtti helyzethez képest nem csökkent. Ez várhatóan megmarad, sőt akár erősödhet és újabb termékcsoportokra is kiterjedhet a jövőben. Ebből a szempontból az EU piacvédelmi rendszere Magyarország számára a korábbinál jóval erősebb piacvédelmi garanciát jelent.

Az import oldalán, ami szintén jelentősen bővülő tendenciát mutat, Kína 2001 óta viszonylag csekély, de azért érzékelhetően növekvő érzékenységet mutat a saját, a WTO-normákon alapuló piacvédelmi rendszerének működtetésében. Ez a jelek szerint a jövőben minden bizonnyal erősödni fog, vagyis a partnereknek e potenciális piaci korlátozással is számolniuk kell.

Kína WTO-tagságával a Világszervezetben belüli érdekközlések erőviszonyai is módosultak. Kína, általa erőteljesen hangsúlyozva, masszív támogatója lett a fejlődő országok hangadó csoportjának, az úgynevezett G20-nak, legalább is, ami e csoport általános, a kötelezettségek kiegyensúlyozására, a differenciált elbánásra vonatkozó törekvéseit illeti. Sajátos, bár nem példa nélküli Kína viszonya a WTO-n belül terjedő regionális törekvésekhez. A multilaterális megoldások fontosságát hangsúlyozva, 2001 után Kína a fő partnerekhez hasonlítható, kiemelkedő aktivitással szervezi a kétoldalú preferenciális szerződéses rendszerét, elsősorban Délkelet-Ázsiában és a Csendes-óceáni térségben. E folyamatnak a jövőben valószínűleg kihatása lehet olyan partnerei, mint az USA és az EU szabadkereskedelmi törekvéseire e régióban, amire utaló jelek az EU újabb dokumentumaiban már fellelhetők.

* * * * *

Referenciák

AMERICA.GOV (Telling America's Story) (2004): *China Has Made Progress on WTO Commitments, but Problems Remain*. USTR releases report on China's economic reforms over past three years 14 December 2004 <http://www.america.gov/st/washfile-english/2004/December/20041214151636BPuH0.9005396.html>

- AMERICA.GOV (Telling America's Story) (2005): *Dumping Cases on China Imports Rise Since WTO Accession*. U.S. retailers challenge imposition of temporary textile quotas 09 March 2005
<http://www.america.gov/st/washfile-english/2005/March/20050309174135ebyessedo0.3025476.html>
- AutoBild – Magyarország 2008. március.*
- Bown, Chad, P. (2007): *China's WTO Entry: Antidumping, Safeguards, and Dispute Settlement*, NBER Working Paper No. W 13349
<http://www.nber.org/papers/w13349.pdf>
- Cui, Li – Syed, Murtaza (2007): *The Shifting Structure of China's Trade and Production*, IMF Working Paper No. 07/214
- Európai Bizottság (2006): *A Policy Paper on EU-China Trade and Investment: Competition and Partnership* – Commission 24.10.2006 COM(2006) 632 final, Commission working document, Accompanying COM(2006) 631 final: Closer Partners, Growing Responsibilities <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0632:FIN:EN:PDF>
- Európai Bizottság (2007): *Study on the Future Opportunities and Challenges in EU-China Trade and Investment Relations 2006–2010* – Brussels, 15 February 2007
http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/countries/china/legis/index_en.htm
- Európai Bizottság (2005): *EU-China Textile Agreement*. 10 June 2005
http://ec.europa.eu/external_relations/china/intro/memo05_201.htm
- EU-honlap: Food & Beverage working group
http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/gov_relations/china_regul_coop_dialogue/f1749n.pdf
- Global Europe, 2008
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/february/tradoc_137753.pdf
- Halverson, Karen (2004): *China's WTO Accession: Economic, Legal, Political Implications*, *Boston College International and Comparative Law Review*, Vol. 27, No. 2.
http://www.bc.edu/schools/law/lawreviews/meta-elements/journals/bciclr/27_2/06_TXT.htm
- Gaulier, Guillaume – Lemoine, Françoise – Ünál-Kesenci, Deniz (2007): *China's Emergence and the Reorganisation of Trade Flows in Asia*, *China Economic Review*, Vol. 18, pp. 209–243

- Huang, Jikun – Jun, Yang – Xu, Zhigang – Rozelle, Scott – Li, Ninghui (2007): *Agricultural Trade Liberalization and Poverty in China*, *China Economic Review*, Vol. 18, pp. 244–265
- Ianchovichina, Elena – Walmsley, Terrie (2003): *Impact of China's WTO Accession on East Asia*, World Bank Policy Research Working Paper No. 3109
- Ianchovichina, Elena – Martin, Will (2001): *Trade Liberalization in China's Accession to the World Trade Organization*, World Bank Policy Research Working Paper No. 2623.
- IMF (2007): *Direction of Trade Statistics Quarterly*, December 2007
- Long, Yongtu (2006): *China: The Implications and Key Lessons Learned through WTO Accession, East Asian Vision, Perspectives on Economic Development*, World Bank and Institute of Policy Studies, Conference Edition
http://siteresources.worldbank.org/INTEASTASIAPACIFIC/Resource/s/226262-1158262834989/EA_Visions_10.pdf
- Lum, Thomas – Nanto Dick K. (2007): *CRS Report for Congress, China's Trade with the United States and the World*, letöltése helye:
<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL31403.pdf>
- MOFCOM (2005): Statement by Bo Xilai, Minister of Commerce at 6th WTO Ministerial Conference at Hong Kong, China, Ministry of Commerce, December 16
<http://wto2.mofcom.gov.cn/aarticle/chinalaw/investment/20051201077472.html>
- MOFCOM (2006a): Information on China's Action Plan on IPR protection 2006 http://english.gov.cn/special/2006-04/30/content_272128.htm
- MOFCOM (2006b): Minister Bo Xilai giving a speech at the APEC Ministerial Meeting on China's IPR protection, Ministry of Commerce, June 5
<http://wto2.mofcom.gov.cn/aarticle/chinanews/200606/20060602375908.html>
- MOFCOM (2006c): Mr. Bo Xilai stating China's position on Doha Round negotiations, Ministry of Commerce, June 12
<http://wto2.mofcom.gov.cn/aarticle/bilateralcooperation/inbrief/200606/20060602436587.htm>
- MOFCOM (2008): China denies U.S. report of gov't energy subsidies to steel makers, Ministry of Commerce
http://win.mofcom.gov.cn/en/topics/topic_detail.asp?id=2811

- National Bureau of Statistics of China (2007): *China Statistical Yearbook 2007*
- Prieur, Jerome – Serrano, Omar, R. (2006): *Coalitions of Developing Countries in the WTO: Why Regionalism Matters?* Paper of the WTO Seminar, Geneva, May 12-13
<http://hei.unige.ch/sections/sp/agenda/wto/wto2006/Developing%20Countries%20Coalitions%20in%20WTO%20vrai.pdf>
- Rumbaugh, Thomas – Blancher, Nicolas (2004): *China: International Trade and WTO Accession*, IMF Working Paper No. 04/36
- Shi, Shiwei (2003): *China's Accession to WTO and its Impacts on Foreign Direct Investment*, Discussion Paper 113, University of Wuppertal.
- Tálas Barna (1998): Kína nemzetközi gazdasági kapcsolatainak fejlődése a kilencvenes években, *Külgazdaság*, XLII. évfolyam 1998/12
- The US–China Business Council (2007): *China's Implementation of its World Trade Organization Commitments, An Assessment*
<http://www.uschina.org/public/documents/2007/09/usbc-china-wto-implementation-testimony.pdf>
- UNCTAD (2007a): *UNCTAD Handbook of Statistics 2006–2007*
- UNCTAD (2007b): *Trade and Development Report 2007*
- UN (2007): *UN Comtrade Yearbook 2006*, letöltés helye:
<http://comtrade.un.org/pb/CountryPages.aspx?y=2006>
- Urban, Waltraut (2008): *Dancing with the Dragon: The EU's Trade Deficit with China*, WIIW, 24th April 2008 http://balkan-observatory.com/pdf/iwe_urban_presentation.pdf
- U.S. Census Bureau (2007): *Foreign Trade Statistics, Trade in Goods with China*,
<http://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html#2007>
- US Census Bureau (2008): *Foreign Trade Statistics: Trade in Goods – Imports, Exports and Trade Balance with China*
<http://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html#2000>
- USDA (2008): *China, Peoples of Republic Agricultural Situation Increasing Food Prices 2008* – GAIN Report 4/21/2008
<http://www.fas.usda.gov/gainfiles/200804/146294362.pdf>
- Wang, Zhi (2003): The Impact of China's WTO Accession on Patterns of World Trade, *Journal of Policy Modeling*, Vol. 25, No. 1, pp. 1–41
- WTO (2001): *International Trade Statistics 2001*
- WTO (2005): *International Trade Statistics 2005*
- WTO (2006): *Trade Policy Review*
http://www.wto.org/english/tratop_e/tp262_e.htm

WTO (2007a): *International Trade Statistics 2007*

WTO (2007b): *World Trade Report 2007*

WTO (2007c): *World Trade Developments in 2006*

http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2007_e/its07_world_trade_dev_e.pdf

WTO (2008a): *WTO: Developing, Transition Economies Cushion Trade Slowdown*, Press Release 17.04.2008,

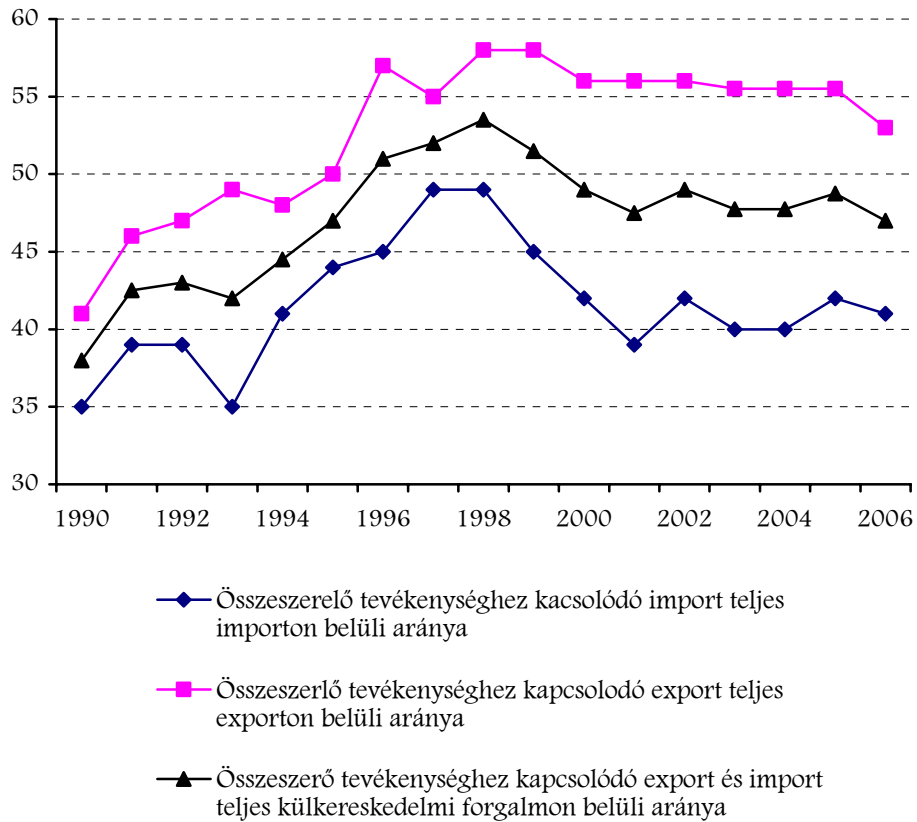
http://www.wto.org/english/news_e/pres08_e/pr520_e.htm

WTO (2008b): *Dispute Settlements: the Dispute – Disputes by Countries*

http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_by_country_e.htm

Melléklet

1. ábra
Az összeszerelő tevékenység jelentősége a kínai külkereskedelemben
(százalék)

Forrás: National Bureau of Statistics of China. China Statistical Yearbook 2007.

1. táblázat
A kínai export megoszlása régiók szerint
(százalék)

Régiók	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Fejlett országok	52,1	56,1	57,9	57,3	57,1	55,8	55,9	55,1	55,0	53,0
Ázsia–Csendes-óceán	18,7	17,6	18,2	18,3	18,4	16,5	15,2	14,1	12,7	11,0
Európa	14,4	16,7	16,9	16,8	17,0	16,5	18,3	18,5	19,4	19,3
Észak-Amerika	19,0	21,8	22,8	22,2	21,7	22,8	22,4	22,5	23,0	22,7
Délkelet-Európa	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,8
FÁK	1,3	1,3	1,1	1,3	1,3	1,6	2,1	2,3	2,8	2,9
Afrika	1,8	2,1	2,1	2,0	2,3	2,1	2,3	2,3	2,5	2,8
Észak-Afrika	0,5	0,5	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7	0,8
Szub-Sahara	1,3	1,6	1,4	1,4	1,7	1,5	1,7	1,7	1,8	2,0
Latin-Amerika, karibi térség	2,5	2,9	2,7	2,9	3,1	2,9	2,7	3,0	3,1	3,7
Kelet-Ázsia	31,5	27,2	25,5	24,9	24,6	25,2	24,5	24,4	23,5	23,2
Dél-Ázsia	1,7	1,8	1,8	1,8	1,9	2,1	2,2	2,3	2,5	2,9
Délkelet-Ázsia	7,0	6,1	6,3	7,0	6,9	7,2	7,1	7,2	7,3	7,4
Nyugat-Ázsia	2,0	2,3	2,4	2,7	2,6	2,9	3,0	2,9	3,1	3,4
Óceánia	0,0	0,	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1
Egyéb	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Forrás: UN. UN Comtrade Yearbook 2006.

2. táblázat
A kínai import megoszlása régiók szerint
(Százalék)

Régiók	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Fejlett országok	50,2	51,7	52,5	47,4	48,4	45,2	43,3	41,8	38,3	37,8
Ázsia–Csendes-óceán	22,9	22,4	22,8	21,0	20,1	20,4	20,0	19,1	17,9	17,2
Európa	14,5	15,7	16,5	14,8	15,9	14,4	14,1	13,4	11,9	12,1
Észak-Amerika	12,9	13,6	13,2	11,6	12,4	10,5	9,3	9,3	8,5	8,5
Délkelet-Európa	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
FÁK	3,6	3,1	3,2	3,3	4,0	3,6	3,2	2,9	3,1	2,9
Afrika										
Észak-Afrika	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,3	0,3
Szub-Sahara	1,6	0,9	1,3	2,4	1,8	1,7	1,9	2,6	2,9	3,3
Latin-Amerika, karibi térség	2,6	2,1	1,8	2,3	2,7	2,8	3,5	3,8	4,0	4,2
Kelet-Ázsia	27,2	27,6	26,5	29,2	28,5	31,5	31,4	31,8	33,4	33,2
Dél-Ázsia	1,3	1,3	1,2	1,6	1,9	1,8	2,0	2,3	2,7	2,7
Délkelet-Ázsia	8,7	9,0	9,0	9,9	9,5	10,6	11,5	11,2	11,4	11,3
Nyugat-Ázsia	2,3	1,9	1,8	3,7	2,9	2,5	2,8	3,2	3,8	4,0
Óceánia	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Egyéb	2,1	2,2	2,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Forrás: UN. UN Comtrade Yearbook 2006.

3. táblázat
Kína legfontosabb exportpartnerei

Rangsor	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
1	Hongkong	Hongkong	Amerikai Egyesült Államok	Amerikai Egyesült Államok	Amerikai Egyesült Államok	Amerikai Egyesült Államok	Amerikai Egyesült Államok	Amerikai Egyesült Államok	Amerikai Egyesült Államok
2	Japán	Japán	Hongkong	Hongkong	Hongkong	Hongkong	Hongkong	Hongkong	Hongkong
3	Amerikai Egyesült Államok	Amerikai Egyesült Államok	Japán	Japán	Japán	Japán	Japán	Japán	Japán
4	Németország	Dél-Korea	Dél-Korea	Dél-Korea	Dél-Korea	Dél-Korea	Dél-Korea	Dél-Korea	Dél-Korea
5	Szovjetunió	Németország	Németország	Németország	Németország	Németország	Németország	Németország	Németország
6	Szingapúr	Szingapúr	Hollandia	Hollandia	Hollandia	Hollandia	Hollandia	Hollandia	Hollandia
7	Hollandia	Hollandia	Egyesült Királyság	Egyesült Királyság	Egyesült Királyság	Egyesült Királyság	Egyesült Királyság	Egyesült Királyság	Egyesült Királyság
8	Olaszország	Tajvan	Szingapúr	Szingapúr	Szingapúr	Tajvan	Tajvan	Szingapúr	Szingapúr
9	Thaiföld	Egyesült Királyság	Tajvan	Tajvan	Tajvan	Szingapúr	Szingapúr	Tajvan	Tajvan
10	Egyesült Királyság	Olaszország	Olaszország	Olaszország	Malajzia	Franciaország	Franciaország	Oroszország	Olaszország

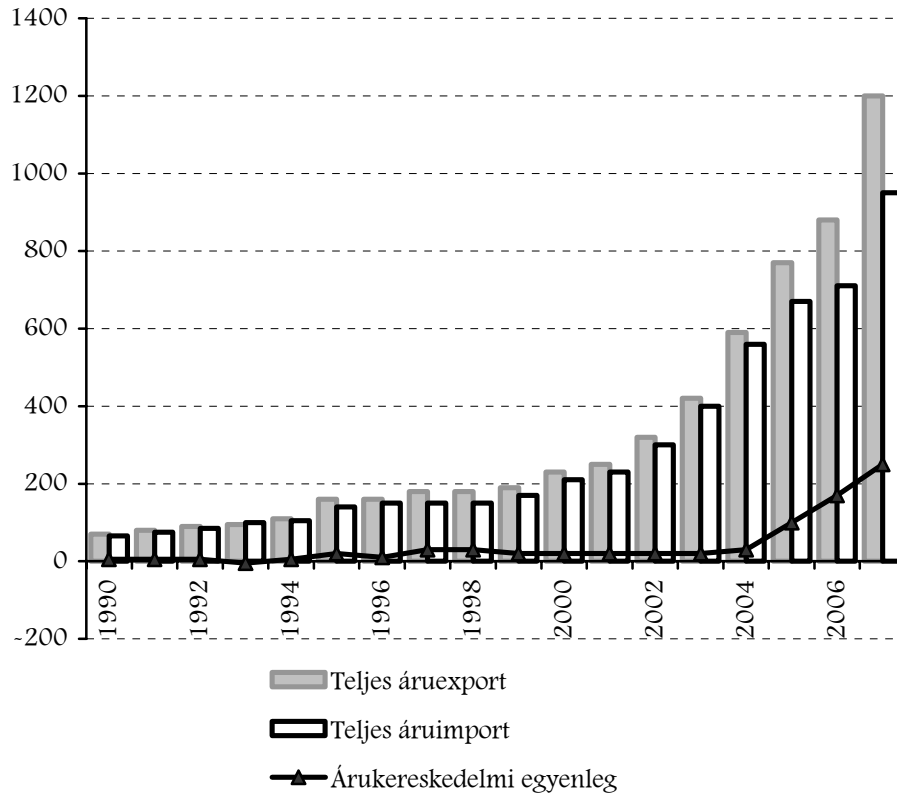
Forrás: IMF. Direction of Trade Statistics Yearbook 1995, 2002, 2006, Direction of Trade Statistics Quarterly, December 2007.

4. táblázat
Kína legfontosabb importpartnerei

Rangsor	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
1	Hong Kong	Japán	Japán	Japán	Japán	Japán	Japán	Japán	Japán
2	Japán	Amerikai Egyesült Államok	Tajvan	Tajvan	Tajvan	Tajvan	Tajvan	Dél-Korea	Dél-Korea
3	Amerikai Egyesült Államok	Tajvan	Dél-Korea	Amerikai Egyesült Államok	Dél-Korea	Dél-Korea	Dél-Korea	Tajvan	Tajvan
4	Németország	Dél-Korea	Amerikai Egyesült Államok	Dél-Korea	Amerikai Egyesült Államok	Amerikai Egyesült Államok	Amerikai Egyesült Államok	Amerikai Egyesült Államok	Amerikai Egyesült Államok
5	Tajvan	Hongkong	Németország	Németország	Németország	Németország	Németország	Németország	Németország
6	Szovjetunió	Németország	Hongkong	Hongkong	Hongkong	Malajzia	Malajzia	Malajzia	Malajzia
7	Franciaország	Oroszország	Oroszország	Oroszország	Malajzia	Hongkong	Szingapúr	Szingapúr	Ausztrália
8	Kanada	Szingapúr	Malajzia	Malajzia	Oroszország	Szingapúr	Oroszország	Ausztrália	Thaiföld
9	Egyesült Királyság	Olaszország	Ausztrália	Ausztrália	Szingapúr	Oroszország	Hongkong	Oroszország	Fülöp-szigetek
10	Olaszország	Kanada	Szingapúr	Szingapúr	Ausztrália	Thaiföld	Ausztrália	Thaiföld	Szingapúr

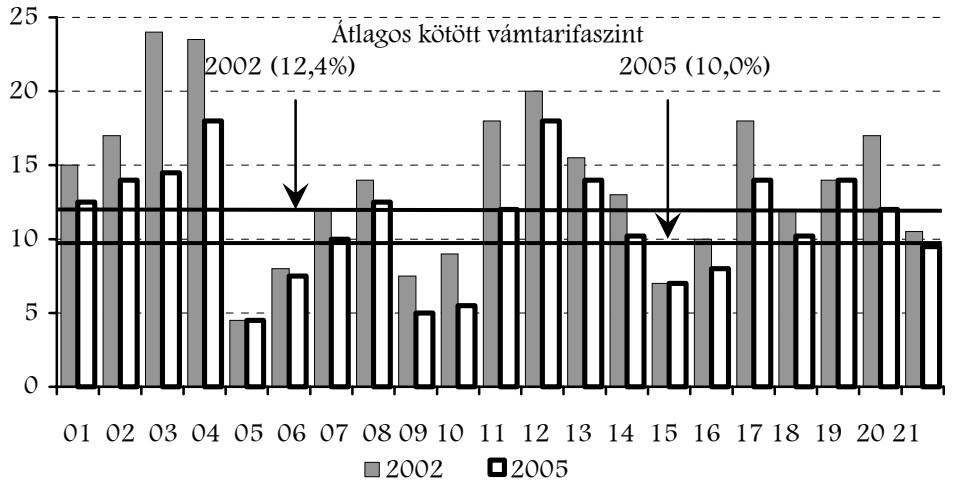
Forrás: IMF. Direction of Trade Statistics Yearbook 1995, 2002, 2006, Direction of Trade Statistics Quarterly, December 2007.

2. ábra
A kínai árukereskedelem egyenlege
(milliárd USD)

Forrás: National Bureau of Statistics of China. China Statistical Yearbook 2007, WTO.
WTO: Developing, Transition Economies Cushion Trade Slowdown.

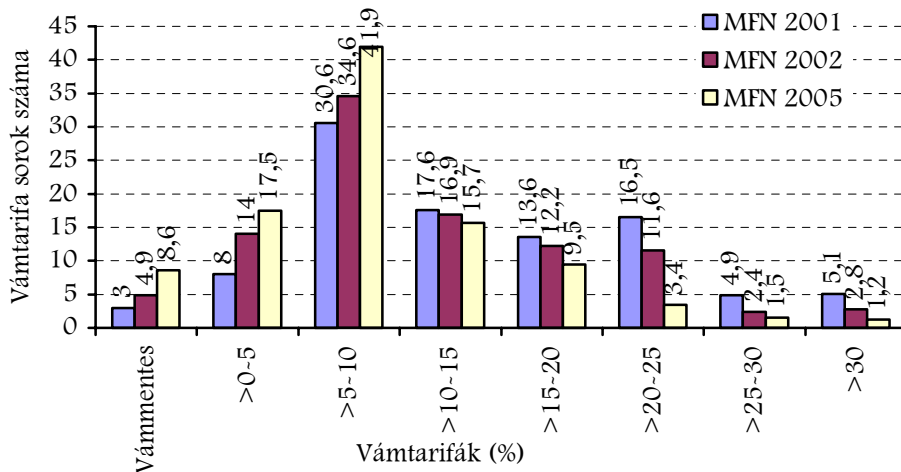
3. ábra
Az átlagos vámtarifaszintek alakulása 2002-ben és 2005-ben,
a harmonizált rendszer szerinti csoportosításban
(százalék)

01 Élőállat és egyéb termék	08 Bőr	15 Nem nemesfémek és term.
02 Zöldségek	09 Fa és faárúk	16 Gépek
03 Zsírok és olajok	10 Papírhulladék és papír	17 Szállítóeszközök
04 Előkészített élelmiszerek	11 Textilíák és textiltermékek	18 Precíziós műszerek
05 Ásványi termékek	12 Lábbelik és fejrevalók	19 Katonai eszközök és lőszer
06 Vegyi anyagok és termékek	13 Kőből készült termékek	20 Egyéb ipari termékek
07 Műanyag és gumi	14 Drágakő	21 Műtrágyák

Forrás: WTO. Trade Policy Review, 66. oldal

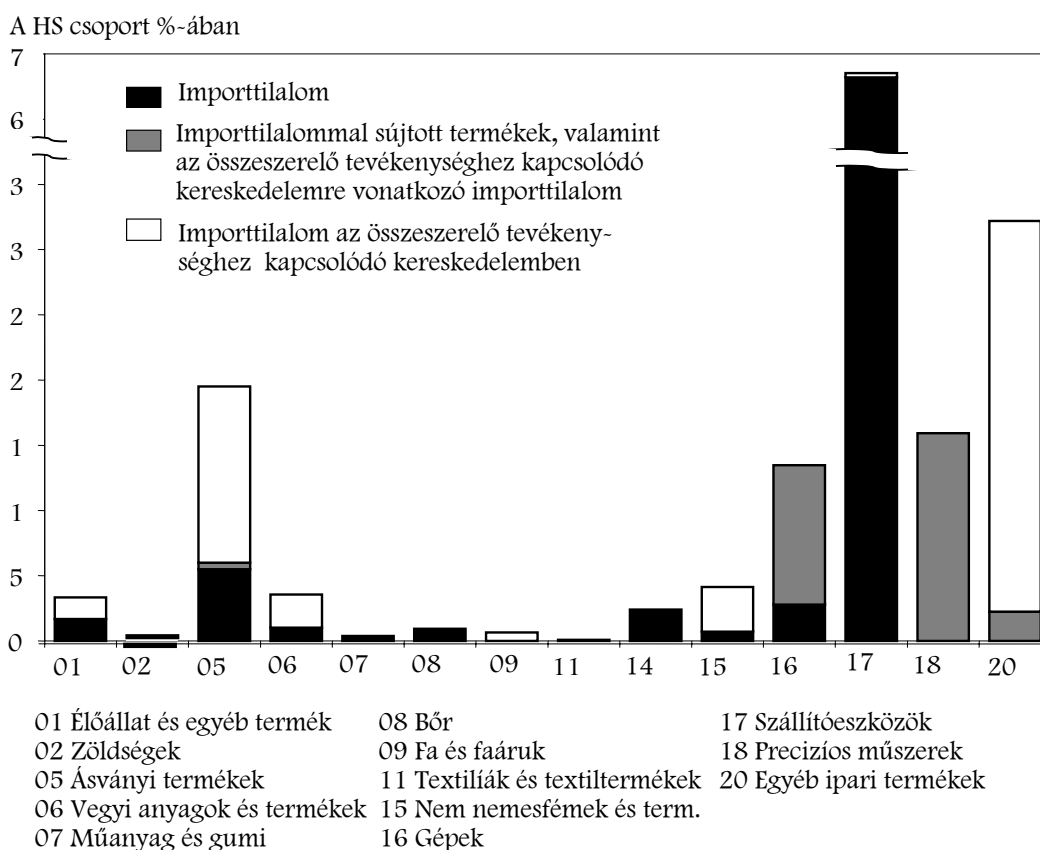
4. ábra
Az LKE szerinti vámszintek eloszlása, 2001-ben,
2002-ben, valamint 2005-ben

Forrás: WTO. Trade Policy Review.

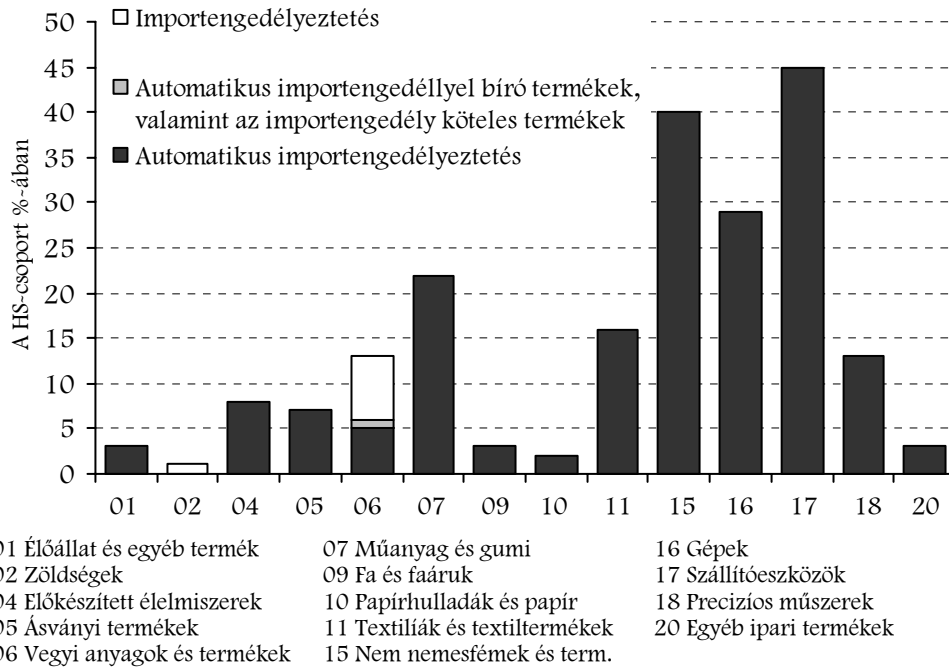
5. ábra

Importtilalmak, illetve az összeszerelő/bérmunka jellegű tevékenységhez kapcsolódó kereskedelmet érintő importtilalmak megoszlása Kínában a harmonizált rendszer szerinti megoszlásban

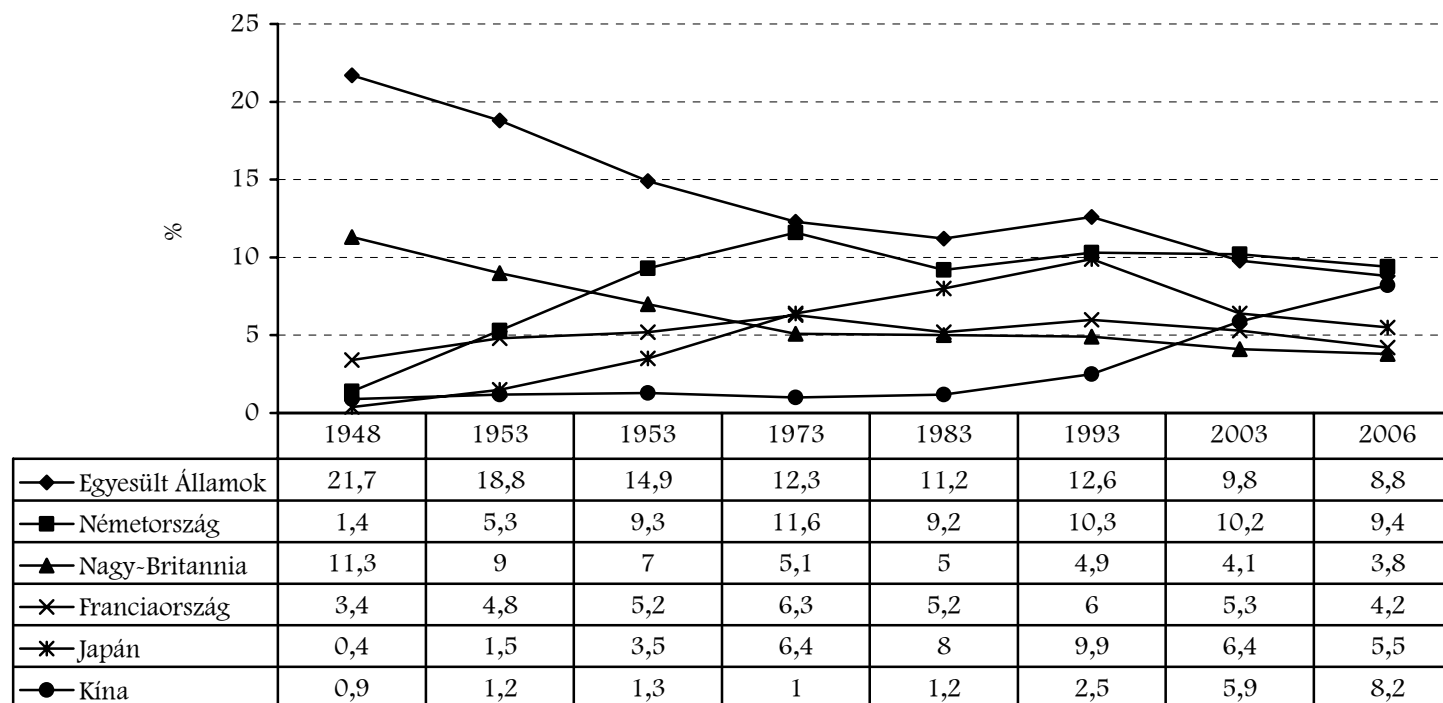
Forrás: WTO. Trade Policy Review.

6. ábra
 Importengedélyek, illetve automatikus importengedélyek
 megoszlása Kínában a harmonizált rendszer alapján

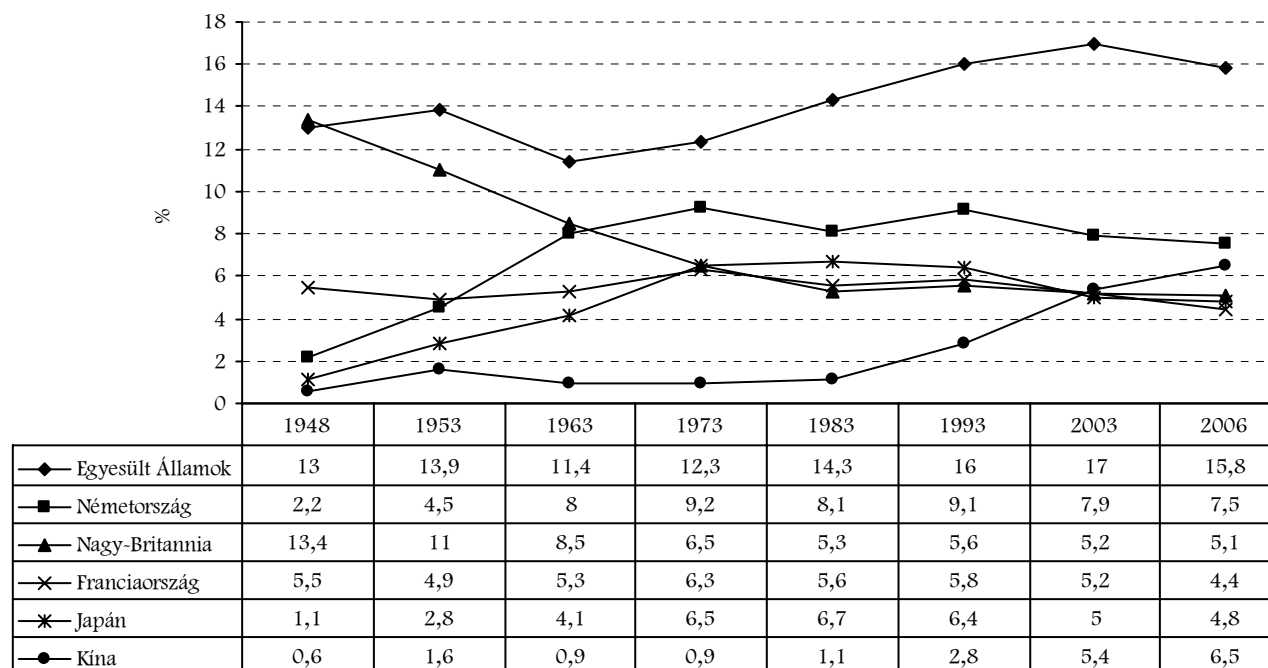
Forrás: WTO. Trade Policy Review, 79. oldal

7. ábra
Hogyan változott egyes főbb országoknak a világ áruexportjából való részesedése 1948 és 2006 között?

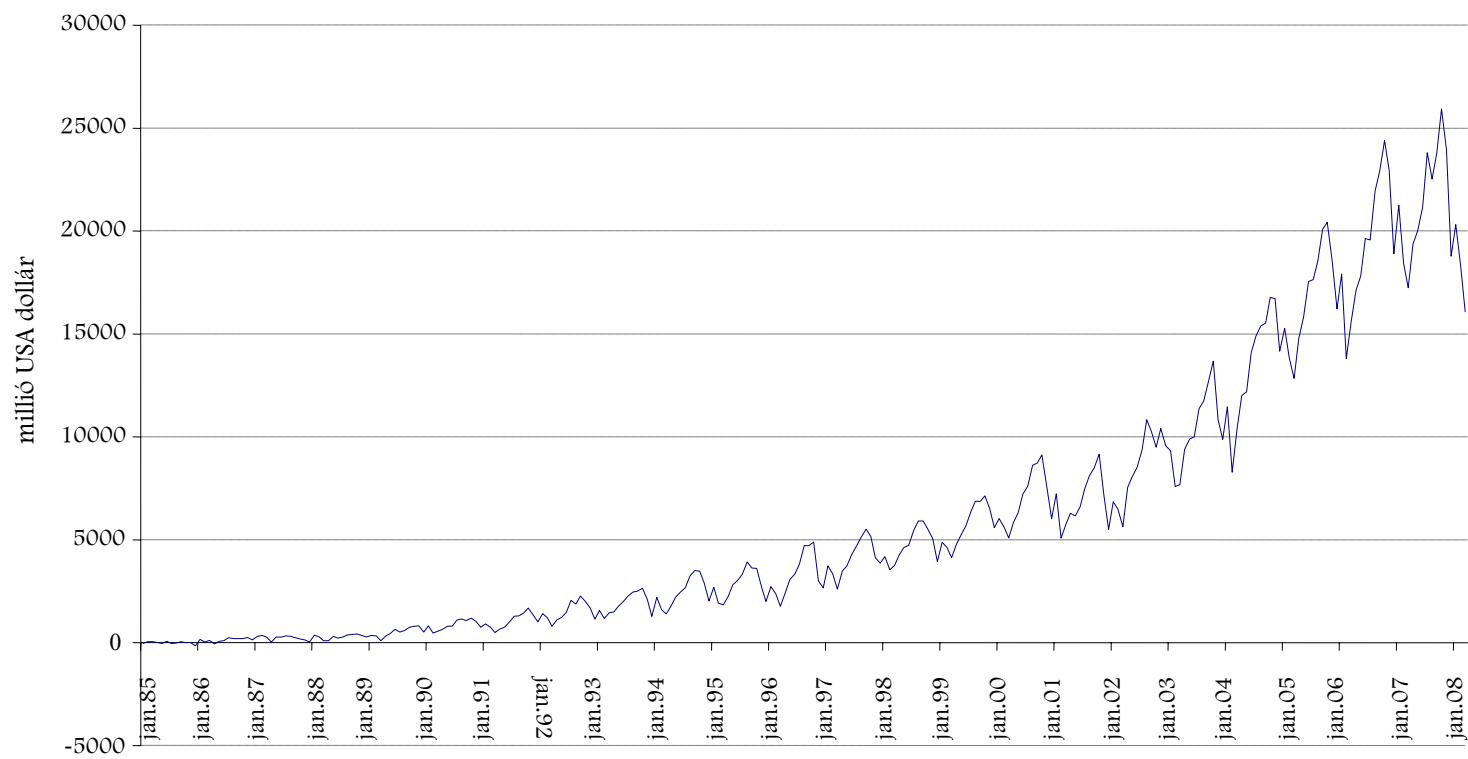
Forrás: WTO 2007b – World Trade Ddevelopments in 2006.

8. ábra
Hogyan változott egyes főbb országoknak a világ áruimportjából való részesedése 1948 és 2006 között?

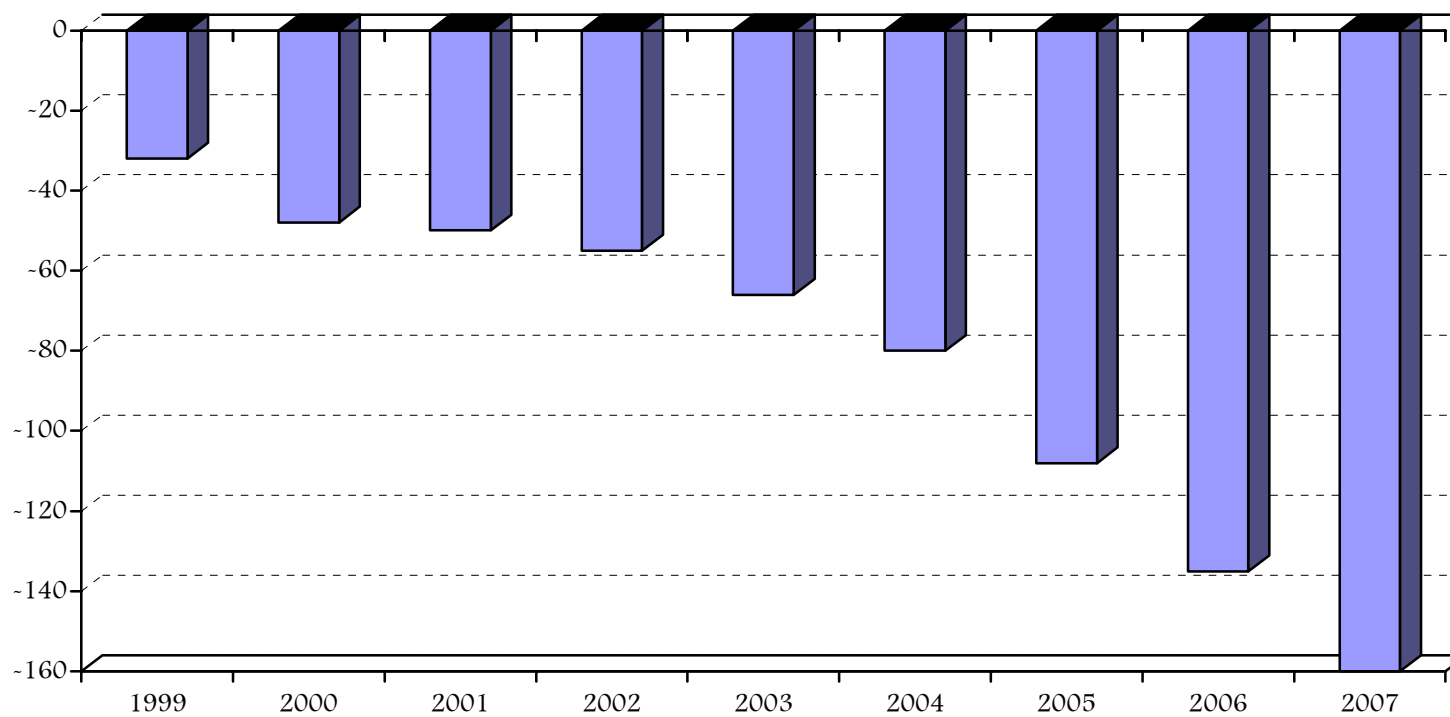
Forrás: WTO 2007b – World trade developments in 2006

9. ábra
 Az USA havi kereskedelmi hiányának alakulása a Kínával folytatott kereskedelemben,
 1985 januárja és 2008 márciusa között

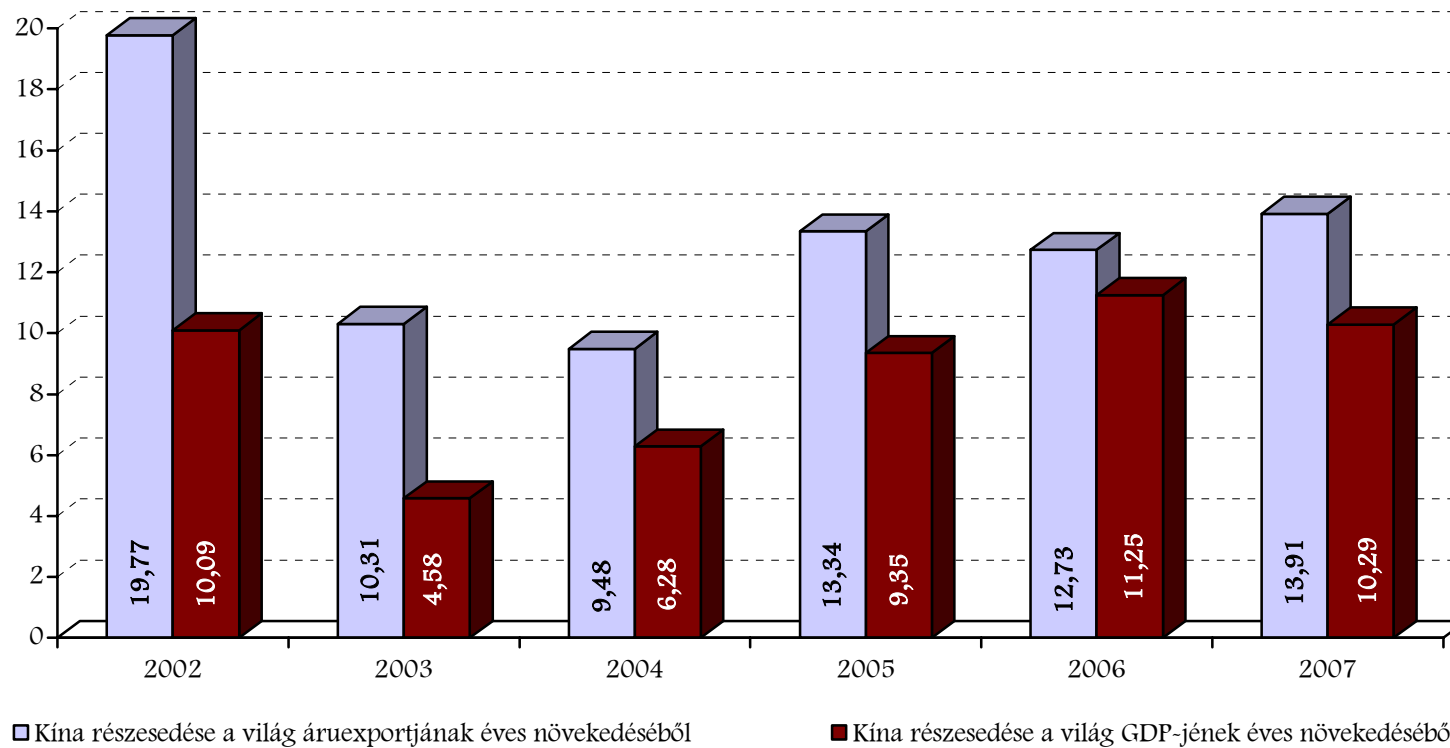
Forrás: US Census Bureau 2008 alapján.

10. ábra
Az EU kereskedelmi egyenlege Kínával: 1999–2006 (EU-25), 2007 (EU-27)
(milliárd €)

Forrás: Európai Bizottság 2007.

11. ábra
Kína szerepe a világ GDP- és áruexport-növekedésében

Forrás: WTO kereskedelmi adatbázis 2008.

5. táblázat
Az EU–Kína 2005 június 10-i textilmegállapodás részletei

	Egység	2005 import bázisa	Növ.ráta 2005-re	Import 2005-re	Növ.ráta 2006-ra	Import 2006-ra	Növ.ráta 2007-re	Import 2007-re
Pulóverek	1000 db	4.04-03.05	8,0%	181,549	10,0%	199,704	10,0%	219,674
Férfi nadrágok	1000 db	4.04-03.05	8,0%	316,43	10,0%	348,072	10,0%	382,88
Blúzok	1000 db	4.04-03.05	8,0%	73,176	10,0%	80,493	10,0%	88,543
Pólók	1000 db	3.04-02.05	10,0%	491,095	10,0%	540,204	10,0%	594,225
Női ruhák	1000 db	4.04-03.05	10,0%	24,547	10,0%	27,001	10,0%	29,701
Melltartók	1000 db	4.04-03.05	10,0%	205,174	10,0%	225,692	10,0%	248,261
Lenfonalak	Tonna	3.04-02.05	10,0%	4,309	10,0%	4,74	10,0%	5,214
Gyapjúsövetek	Tonna	4.04-03.05	12,5%	55,065	12,5%	61,948	12,5%	69,692
Ágyneműk	Tonna	4.04-03.05	12,5%	14,04	12,5%	15,795	12,5%	17,77
Abroszok, konyhai törlőruhák	Tonna	4.04-03.05	12,5%	10,977	12,5%	12,349	12,5%	13,892

Forrás: Európai Bizottság (2005): EU-China textile agreement 10 June 2005.